

Forvaringsstraff av barn

En gjennomgang av utviklingen de senere år og de problematiske sidene ved bruk av forvaringsstraff for barn

Kandidatnummer: 86

Antall ord: 12091

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

8. Juni 2020

Innholdsfortegnelse:

Innholdsfortegnelse.....	2
--------------------------	---

Del 1 – Innledning

1.1 Tema og aktualitet.....	3
1.2 Avgrensning.....	3
1.3 Rettskildebilde og metode	4
1.4 Videre fremstilling.....	4

Del 2 – Forvaring, mindreårige og utviklingen gjennom årene

2.1 Hva er forvaring?	5
2.2 Utvikling av forvaring som straffereaksjon.....	6
2.3 Historisk tilbakeblikk; straff av barn.....	7
2.4 Fra straffelov av 1902 til 2005.....	10
2.5 Endring av forvaringsbestemmelsen i 2012.....	12
2.6 Forvaring av mindreårige.....	13

Del 3 – Særlige utfordringer ved forvaring av mindreårige

3.1 «Helt ekstraordinære omstendigheter» jf. strl. 2005 § 40 siste setning.....	14
3.1.1 Tolkning i rettspraksis.....	15
3.1.1.1 HR-2017-290-a, <i>Vollen-saken</i>	15
3.1.1.2 HR-2019-832-a, <i>Vulkan-saken</i>	18
3.1.1.3 LG-2019-105200, <i>Varhaug-saken</i>	20
3.1.1.4 LE-2019-122942, <i>Vinstra-saken</i>	21
3.1.2 De «helt ekstraordinære» tilfellene.....	22
3.2 Vilkåret om faren for gjentakelse.....	23
3.3 Vurderingens utgangspunkt: § 40 første og fjerde ledd.....	23
3.4 Vilkåret om samfunnsvern.....	28
3.4.1 Vurderingen av samfunnsvernet i rettspraksis.....	29
3.4.2 Hensynet til samfunnet vs. hensynet til den mindreårige.....	32
3.4.2.1 Barnets beste.....	33
3.5 Forvaring og behandlingsfokus.....	36
3.5.1 Forvaring av mindreårige i et langsiktig perspektiv.....	40
3.6 Avsluttende bemerkninger.....	41
Litteraturliste	43

Del 1 – Innledning

1.1 Tema og aktualitet:

Tema for oppgaven er forvaringsstraff av barn med fokus på utviklingen de senere år og følgene av dette. Til tross for at det har vært adgang til det i lang tid har det ikke blitt dømt noen mindreårige til forvaring før i 2017¹. I dag, bare tre år senere er fire barn dømt til forvaring, en dom er anket til høyesterett og avventer ankeutvalgets behandling. Spørsmålet om forvaring av barn er dermed et høyst aktuelt tema.

Det som gjør utviklingen enda mer interessant er at forvaringsbestemmelsen ble endret i 2012 og terskelen for å idømme mindreårige til forvaring ble presisert. Før dette var det ingen formell innskrenkning i adgangen til å dømme mindreårige til forvaring. Etter 2012 kunne dette imidlertid bare gjøres dersom det forelå «helt ekstraordinære omstendigheter».²

Oppgaven vil særlig fokusere på utviklingen som har skjedd i rettspraksis og hvordan vilkårene for forvaring tolkes. Forvaring er en tidsubestemt fengselsstraff og en straffereaksjon som dermed rammer barn hardt.³ Det vil derfor også særlig fokuseres på de sidene ved forvaring som er spesielt utfordrende for barn og hvordan dette er håndtert i rettspraksis.

1.2 Avgrensning

Oppgaven fokuserer på forvaring av mindreårige som har begått alvorlige lovbrudd som drap og drapsforsøk. Det avgrenses derfor mot andre alvorlige og mindre alvorlige lovbrudd som § 40⁴ også åpner for. Ettersom oppgavens fokus er forvaring som fastsettelse av straffereaksjon avgrenses det også mot behandling av grunnvilkår for å fastsette straffansvar.⁵

¹ HR-2017-290-A. (TAHER-2015-13241)

² Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven -strl.) § 40

³ Prop.135 L (2010-2011) side 104.

⁴ Strl. 2005 § 40

⁵ Strl. 2005 kap 3. *Grunnvilkår for straffansvar (§§14-26)*

1.3 Rettskildebilde og metode

Rettskildebilde er preget av at det ikke har vært idømt forvaring før 2017. Dommene fra og med 2017 er derfor svært viktige og vil ha en avklarende rolle for hva som er innholdet i vurderingen av forvaring av barn. Det er skrevet juridisk litteratur om bruk av forvaring generelt for voksne og for barn. På grunn av at utviklingen er såpass ny så er det imidlertid ikke skrevet noe særlig om hvordan forvaring av mindreårige har utviklet seg i tråd med utviklingen i rettspraksis.

Derfor er forarbeidene til forvaringsbestemmelsen også særlig viktig. Selv om forvaringsbestemmelsen har gjennomgått en rekke endringer siden 2002 er de tidligere forarbeidene også relevante kilder da rettstilstanden på området ikke ble endret.⁶

1.4 Videre fremstilling

Innledningsvis vil det kort greies ut om forvaring som straffereaksjon generelt. Deretter vil jeg greie ut om den historiske utviklingen av forvaring og straff av barn. Fokuset i oppgaven er forvaring av barn og ved å se på den historiske utviklingen vil jeg belyse hvordan hendelser der har bidratt til utviklingen de senere år. I den forbindelse vil forslagene om forbud mot forvaring til mindreårige være sentrale. Både forarbeidene til den nye straffeloven⁷ og forarbeidene til endringen av forvaringsbestemmelsen i 2015⁸ illustrerer uenigheten om forvaring av barn som har eksistert gjennom tiden. Til tross for at et forbud aldri har blitt innført er argumentene som der ble fremmet fortsatt aktuelle den dag i dag. Gjennom de nye dommene som er kommet siden 2017 blir sidene ved forvaring som er særlig utfordrende aktuelle. I del 3 av oppgaven vil jeg gjennomgå disse utfordringene og ved bruk av de kildene som er tilgjengelig vil jeg her illustrere hva som er utfordrende og hvorfor. Her vil fokuset være hovedsakelig på den rettspraksis⁹ og på forarbeidene som er grunnlaget for dagens bestemmelse.

⁶ HR-2017-290-A Avsnitt 34

⁷ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff.

⁸ Prop. 135 L (2010-2011) Endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff) og NOU 2008:15 Barn og Straff – utviklingsstøtte og kontroll.

⁹ HR-2017-290-A, HR-2019-832-A, LG-2019-105200 og LE-2019-122942

Del 2 – Forvaring, mindreårige og utviklingen gjennom årene

2.1 Hva er forvaring?

Forvaring er en tidsbestemt straff som ble innført i Norge i januar 2002¹⁰. Straffen skal inneholde en tidsramme som kan settes helt til 21 år, eller maks 15 år for mindreårige.¹¹ For mindreårige bør den ikke overstige 10 år¹² og retten bør også fastsette en minstetid som ikke må overstige ti år.¹³ Før tidsrammen utløper kan påtalemyndigheten om de mener det er nødvendig, begjære forlengelse av forvaringen med inntil 5 år om gangen.¹⁴ I prinsippet kan en da bli sittende på forvaringsanstalten resten av livet.

Forvaring omtales ofte som den strengeste straffen en person kan få. Dette er på mange måter riktig. Imidlertid er ikke forvaring en reaksjon som gis for å straffe lovbrøyteren ekstra hardt. Hensikten med forvaring er å verne samfunnet mot vedkommendes handlinger i fremtiden. I Rt. 2007 s. 1056 uttalte førstevoterende følgende:

Jeg understreker først at formålet med forvaring ikke er å ramme de mest alvorlige forbrytelser med en særlig streng straff. Forvaring er en særforholdsregel overfor spesielt farlige lovbrøytere for å beskytte samfunnet mot at de begår nye farlige forbrytelser i fremtiden.¹⁵

Forvaring skal altså anvendes i de tilfeller hvor tiltalte anses så farlig at det ikke vil være tilstrekkelig av hensyn til samfunnet å gi vedkommende en tidsbestemt fengselsstraff. Ved vurdering av forvaring skifter altså fokus bort fra hvor mye straff tiltalte skal få, og over til samfunnet og om andre mennesker i fremtiden vil ha behov for beskyttelse fra vedkommende.

¹⁰ Storvik, *Straffegjennomføring* (2017) s. 434.

¹¹ Strl. 2005 § 43 første ledd

¹² Ibid.

¹³ Ibid. Annet ledd

¹⁴ Ibid. Første ledd

¹⁵ Matningsdal, *Kommentarutgave* (2015) s. 356

Av straffegjennomføringsloven¹⁶, forskriften til forvaring¹⁷ og retningslinjer om forvaring¹⁸, følger det at forvaring skal ha et annet innhold enn vanlig soning under tidsbestemt fengselsstraff. Den som er dømt til forvaring skal «(...) gis mulighet for å endre sin atferd og tilpasse seg et liv i frihet». ¹⁹ Innholdet må tilpasses «den enkelte særlige forutsetninger og behov»²⁰, noe som krever omfattende tverrfaglig kompetanse.

2.2 Utvikling av forvaring som straffereaksjon

Regler om tidsbestemt straff har eksistert i ulik form i mange år og springer ut av reglene om sikringsinstituttet fra straffeloven 1902²¹. Etter daværende § 39 første ledd, kunne både tilregnelige og utilregnelige som ble ansett som en fare for rettssikkerheten dømmes til et fast oppholdssted, så lenge det var nødvendig.²² Det fantes også en egen forvaringsregel i § 65 som lovfestet adgangen til å holde lovbrøtere fengslet utover den dømte fengselsstraffen.²³ Disse reglene ble lite anvendt i praksis og i 1929 ²⁴ kom det nye regler om sikring og forvaring.

De nye reglene om sikring omfattet også både tilregnelige og utilregnelige lovbrøtere, og ble for førstnevnte idømt sammen med en tidsbestemt fengselsstraff.²⁵ Et generelt vilkår for å dømmes til sikring var «*mangelfuld utdvikling af sjælsevnene eller svækkelse eller sygelig forstyrrelse af disse*». ²⁶ Dette var en stigmatiserende karakteristikk og høstet etter hvert mye kritikk. Reglene om forvaring fulgte av § 39 a, og var slik som reglene om sikring, en reaksjon som kom i tillegg til fengselsstraffen. Forvaring kunne anvendes hvis det var fare for at lovbrøteren ville utføre visse alvorlige forbrytelser.²⁷ Mens bruken av sikring økte i omfang, gikk bruken av forvaring drastisk ned, og den siste dommen kom i 1963²⁸.

¹⁶ Lov 1. juni 2018 nr. 25 om gjennomføring av straff mv. (straffegjennomføringsloven – strgjfl..)

¹⁷ Forskrift 5. mars 2004 nr. 481 om gjennomføring av særreaksjonen forvaring. (Forvaringsforskriften)

¹⁸ KSF-2004-9001 Retningslinjer fra Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (Retningslinjer om forvaring)

¹⁹ Ibid. Side 1 § 2

²⁰ Ibid. Side 2 § 3

²¹ Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven – strl.)

²² Matningsdal, *Kommentarutgave* (2015) s. 352

²³ Ibid. side 352

²⁴ Ved lov 22. februar 1929 nr. 5

²⁵ Storvik, *Forvaringsstraff*, (2013) s. 16.

²⁶ Gröning, *Frihet, Forbrytelse og straff* (2019) s. 620.

²⁷ Matningsdal, *Kommentarutgave* (2015) s. 353

²⁸ NOU 1974:17 Strafferettslig utilregnelighet og strafferettslige særreaksjoner. Side 78

På grunn av kritikken reglene om sikring og forvaring fikk, ble det utarbeidet forslag til nye regler og i 1990 kom særreaksjonsutvalget med sitt lovforslag.²⁹ Her ble reglene som det i stor grad bygges på i dag introdusert. Nærmest i sin helhet ble forslaget videreført i de aktuelle forarbeider³⁰ og deretter vedtatt.³¹ Det ble her skilt mellom tilregnelige og utilregnelige, ved at tilregnelige kunne dømmes til forvaring³², utilregnelige til tvunget psykisk helsevern³³. Loven trådte ikke i kraft med en gang og sammen ble endringer ble loven samlet iverksatt ved lov 1. januar 2002³⁴.

2.3. Historisk tilbakeblikk; straff av barn

I dag er det klare utgangspunkt at det skal være en langt høyere terskel for å dømme mindreårige til forvaring, enn for voksne.³⁵ Det har imidlertid ikke alltid vært slik og både hvem som regnes som barn og hvordan barn har blitt straffet har endret seg gjennom tidene. Videre vil jeg gjennomgå straff av barn gjennom historien, for å få frem hvorfor bruken av straffereaksjonen forvaring byr på særlige utfordringer når det gjelder barn.

For å kunne straffes i Norge i dag må en være fylt 15 år.³⁶ Den kriminelle lavalder har lenge vært debattert og har endret seg flere ganger i takt med hva som har vært fokus i samfunnet – fra fokus på straff til fokus på behandling.³⁷ Etter kriminalloven³⁸ kunne barn helt ned 10 års-alderen straffes, men de ble mildere straffet enn voksne og retten kunne skjønnsmessig vurdere om lovbryteren hadde innsett «*handlingens forbryderske Beskaffenhet*».³⁹ Etter hvert ble fokuset mer rettet mot barnets mulighet til å endre oppførsel. I 1896 ble dette forankret i lov da

²⁹ NOU 1990:5 Strafferettslig utilregnelighetsregler og særreaksjoner – Straffelovkomisjonens delutredning IV.

³⁰ Ot. prp. nr. 87 (1993-1994) Om lov om endringer straffeloven mv (strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner) og Innst. O.N. 43 (1996-1997) Instilling frå kommunalkomiteen om endringer i bevilgninger under folketrygden i statsbudsjettet for 1996.

³¹ Ved lov. 17 januar 1997 nr. 11

³² Strl. 1902 § 39 c flg.

³³ Strl. 1902 §§ 39 og § 39 b.

³⁴ Matningsdal, *Kommentarutgave* (2015) s.354

³⁵ Strl. 2005 § 40

³⁶ Strl. 2005 § 20 bokstav a

³⁷ NOU 2008:15 s. 15

³⁸ Lov 20. august 1842 om Forbrydelser (Kriminalloven)

³⁹ NOU 2008:15 s. 15

Vergerådsloven⁴⁰ ble vedtatt og fastslo at «oppdragelse, og ikke straff skulle være det prinsipale virkemiddelet overfor barn som begikk lovbrudd».⁴¹

Samtidig ble den strafferettslige lavalderen endret og satt til 14 år for alle kriminelle handlinger, og barn under 16 år skulle veiledes av det nyopprettede organet vergerådet og kunne også plasseres i «skolehjem og tvangsskoler».⁴² Fokuset på oppdragelse av unge lovbrøyttere ble værende og gjennom den nye arbeidsskoleloven⁴³ og barnevernloven⁴⁴ ble det iverksatt tiltak for å holde barn unna fengsler og institusjoner⁴⁵. Begge institusjonene ble imidlertid kritisert for å være ineffektive og med årene steg kriminaliteten blant unge kraftig.⁴⁶ I 1965 ble ungdomsreaksjonsloven⁴⁷ innført, og hadde blant annet som mål å reagere strafferettslig der barnevernet ikke hadde oppnådd resultat. Disse endringene ble beskrevet som et skifte i fokus fra å være på «oppdragelse, omsorg og behandling» til å i mye større grad rettes mot straff.⁴⁸ Dette ble etter hvert kritisert og ungdomsfengsel ble avviklet.

Med kriminalmeldingen⁴⁹ i 1978 ble forslaget om samfunnstjeneste⁵⁰ fremmet og andre prosjekter som fokuserte på behandling ble iverksatt. Disse resulterte i en rekke endringer som direkte berørte barns rettigheter, blant annet ble den strafferettslige lavalderen hevet fra 14 til 15 år og det ble innført en ny barnevernlov⁵¹ som i større grad enn tidligere fokuserte på tverrfaglig samarbeid.⁵² Det ble anvendt konfliktråd⁵³ og konflikter som involverte barn kunne lettere løses utenfor rettsapparatet.⁵⁴ Tidlig på 2000-tallet ble også samfunnsstraff⁵⁵ innført og lovgiver påpekte at dette ville være en egnet reaksjon for unge lovbrøyttere.⁵⁶

⁴⁰ Lov 6. juni 1896 om behandling av forsømte barn (Vergerådsloven)

⁴¹ NOU 2008:15 s. 15

⁴² Ibid.

⁴³ Lov av 1 juni 1928 om oppdragende behandling av unge lovbrøyttere (Arbeidsskoleloven)

⁴⁴ Lov av 17 juli 1953 nr. 14 om barneverntjenester (barnevernloven)

⁴⁵ NOU 2008:15 s. 16

⁴⁶ Ibid. s.17

⁴⁷ Endringslov av 9. april 1965 nr. 2 om strafferettslige åtgærder mot unge lovbrøyttere

⁴⁸ NOU 2008:15 s. 18

⁴⁹ St.meld. nr. 104 (1977-1978) Kriminalmeldingen

⁵⁰ NOU 2008:15 s. 18

⁵¹ Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (Barnevernloven)

⁵² NOU 2008:15 s. 19

⁵³ Lov om meglings i konfliktråd, 15. mars 1991 (Konfliktrådsloven)

⁵⁴ NOU 2008:15 s. 18

⁵⁵ Strl. 2005 § 48

⁵⁶ NOU 2008:15 s. 19

Samtidig var det også i andre land et økende fokus på barns særlige behov og i 1989 ble FNs konvensjon om barnets rettigheter⁵⁷ vedtatt. Den ble ratifisert av Norge i 1991⁵⁸ og i 2003 inkorporert i den norske menneskerettighetsloven⁵⁹. Etter artikkel 3 nr. 1 skal «*barnets beste være et grunnleggende hensyn (...) ved alle handlinger som berører barn (...)*»⁶⁰. Ved inkorporeringen av denne regelen ble barns rettigheter satt i en særstilling i norsk rett og har siden dette fått økende fokus av lovgiver.⁶¹

Utover på 2000-tallet var det et stadig økende fokus på barns særstilling i strafferetten. Dette førte til at regjeringen i 2007 oppnevnte et utvalg som skulle utrede alternative straffeaksjoner for barn,⁶² noe som ledet til flere endringer.⁶³ Blant annet ble ungdomsstraff⁶⁴ innført, adgangen til å idømme samfunnsstraff ble utvidet⁶⁵, det ble lovfestet⁶⁶ at det skal tale i formildende retning at «lovbryteren var under 18 år på handlingstidspunktet»⁶⁷ og det ble lovfestet at ubetinget fengselsstraff bare skulle anvendes på mindreårige «når det er særlig påkrevd»⁶⁸. Det var også her terskelen for bruk av forvaring på mindreårige ble presisert.⁶⁹ I 2014 ble også hensynet til «barnets beste» lovfestet i Grunnloven § 104⁷⁰ da menneskerettighetsutvalget⁷¹ mente en slik forankring kunne ha en «rettslig (...) politisk og symbolsk betydning».⁷²

Denne utviklingen viser at det har vært et økende fokus på å holde barn borte fra fengsel og kriminalitet. Visse alvorlige forbrytelser kan likevel medføre ubetinget fengselsstraff også for

⁵⁷ FNs konvensjon om barnets rettigheter, The UN Convention on the Rights of the Child 1989 (Barnekonvensjonen).

⁵⁸ Ibid. Ratifisert av Norge 8. januar 1991

⁵⁹ Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) § 2 nr. 4

⁶⁰ Barnekonvensjonen art. 3 nr. 1

⁶¹ NOU 2008:15 s.103

⁶² Ibid. s.4

⁶³ Ved lov 20. januar 2012 nr. 6

⁶⁴ Strl. 2005 Kap 8 a Ungdomsstraff

⁶⁵ Strl. 2005 § 48 andre jf. første ledd bokstav a. (Da ungdomsstraff ble innført ble også adgangen for å idømme samfunnsstraff til unge lovbrøyttere endret til å gjelde også hvis straffen tilsa fengsel over 1 år)

⁶⁶ Lov 20. januar 2012 nr. 6

⁶⁷ Strl. 2005 § 78 bokstav i

⁶⁸ Strl. 2005 § 33 første ledd.

⁶⁹ Strl. 2005 § 40

⁷⁰ Lov 17.mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven) § 104

⁷¹ Dok. 16 (2011-2012) s.17

⁷² Ibid. s. 189

barn. Av hensyn til barnet skal straffen likevel ikke overstige 15 år dersom personen var under 18 år på handlingstidspunktet.⁷³ Rettspraksis har også vist at ved alvorlige handlinger som drap så vil alderen trekke lengden på straffen betydelig ned.⁷⁴

2.4 Fra straffeloven 1902 til 2005

Fokuset på barns særlige situasjon i strafferetten kom også til uttrykk i forarbeidene til den nye straffeloven av 2005⁷⁵ og da ulike regler vedrørende barn ble vurdert i 2010⁷⁶, gjennom at det ble foreslått å innføre forbud om å idømme mindreårige til forvaring. Selv om forslagene ikke førte frem er mange av argumentene like aktuelle i dag. Før jeg videre greier ut om de utfordrende sidene ved forvaring av barn i dag, vil jeg gjennomgå de aktuelle synspunktene fra de tidligere forarbeidene. Disse er fortsatt aktuelle og en gjennomgang av de ulike synspunktene er hensiktsmessig til de senere vurderingene i del 3 av oppgaven.

Da justisdepartementet arbeidet med den nye straffeloven⁷⁷ hadde ikke de nye reglene om forvaring⁷⁸ virket særlig lenge⁷⁹ og de ble derfor ikke grundig behandlet.⁸⁰ Departementet tok likevel stilling til flertallet i straffelovkommisjonens⁸¹ forslag om å forby forvaring for lovbrøyttere under 18 år⁸². Det samme flertallet foreslo også at det skulle innføres en maksimumsgrense på 8 års fengsel «for lovbrøyttere som ikke var fylt 18 år på gjerningstidspunktet».⁸³ Begrunnelsen var følgende:

De hensyn som begrunner straff, slår i mindre grad til overfor yngre mennesker enn overfor eldre, og virkningen av ileggelse og utholdelse av straff er også hardere. De negative virkningene av fengselsstraffen, som er velkjente, vil være sterkere overfor unge mennesker. Særlig vil dette gjelde ved de langvarige fengselsstraffene. Utsikten til å

⁷³ Strl. 2005 § 33 annet ledd

⁷⁴ Rt-2011-774 Avsnitt 23-27

⁷⁵ Ot. prp. nr. 90 (2003-2004)

⁷⁶ Prop. 135 L (2010-2011)

⁷⁷ Ot. prp. nr. 90 (2003-2004)

⁷⁸ Strl. 1902 §§ 39 c til 3 h

⁷⁹ Reglene ble vedtatt i 1997, men trådte ikke i kraft før 1. januar 2002

⁸⁰ Ot. prp. nr. 90 side 274

⁸¹ Oppnevnt ved kongelig resolusjon 26. september 1980, Ot. prp. nr. 90 (2003-2004) side 33

⁸² Ot. prp. nr. 90 side 280

⁸³ Ibid. 254

tilbringe årevis i fengselsanstalt og gjennomlevelsen av en slik straff må åpenbart være tyngre for et ungt, mer uferdig menneske enn for en eldre person. Tidsopplevelsen er dertil forskjellig; 1 år virker lengre for en tenåring enn for en som er eldre. De unge lovbrysterne vil i denne livsfasen være i utvikling og modning som vil kunne bli alvorlig skadet under lange fengselsopphold.⁸⁴

Omlag halvparten av høringsinstansene som uttalte seg støttet forslaget om forbudet.⁸⁵

Departementet var likevel ikke enig i forslaget og mente at også unge personer kunne være så farlige at hensynet til samfunnet gjorde at fengselsstraff ikke ville være nok⁸⁶. I den forbindelse ble det vist til Baneheia-saken⁸⁷ som eksempel på hvilken type saker det burde være adgang til å idømme forvaring også i tilfeller hvor gjerningspersoner var under 18 år⁸⁸. De var dessuten enige med mindretallet i kommisjonen om at vilkårene for forvaring sjelden ville bli oppfylt på grunn av vilkåret om gjentakelse og alvorlig kriminalitet.⁸⁹ De uttalte følgende:

(...) jo yngre gjerningspersonen er, desto sjeldnere vil han ha begått alvorlige lovbrudd tidligere. Og ung alder gjør det vanskeligere å fastslå at faren for nye lovbrudd er nærliggende, siden unge mennesker jevnlig har en annen utsikt til modning og endring av levestil og livsmønstre enn det eldre lovbrysterne har.⁹⁰

Sitatet viser at det ble lagt stor vekt på at vilkårene sjelden ville være oppfylt for denne aldersgruppen. Forarbeidene⁹¹ illustrerer også at dette var et omstridt tema ettersom flertallet av medlemmene i straffelovkommisjonen og nærmere halvparten av høringsinstansene ønsket et forbud mot forvaring. Selv om forslaget ikke førte frem og lovteksten ikke regulerte dette, frem viser uttalelsene i forarbeidene at adgangen for å idømme forvaring skulle være snever.⁹²

⁸⁴ Ot. prp. nr. 90 side 254, pkt. 19.4.

⁸⁵ 10 av 21 høringsinstanser ga sin støtte jf. Ot. prp. nr. 90 side 280

⁸⁶ Ot. prp. nr. 90 side 281

⁸⁷ LA-2001-980-1

⁸⁸ Ot. prp. nr. 90 side 282

⁸⁹ Ibid. side 280

⁹⁰ Ibid. side 281

⁹¹ Ibid.

⁹² Ot. prp. nr. 90 s. 281

2.5 Endring av forvaringsbestemmelsen i 2012

Selv om det var en adgang til det, ble ingen personer som var under 18 år på gjerningstidspunktet dømt til forvaring på 2000-tallet. I forarbeidene til endringene i straffeloven⁹³ ble det igjen foreslått å innføre et forbud.⁹⁴

Som tidligere var et argument at barn «har et potensial for modning og endring»,⁹⁵ men i denne omgang ble det fokusert mer på de negative følgene forvaringen ville medføre for de unge lovbrysterne. De påpekte at «en stempling av barn som farlig vil være svært uheldig i arbeidet med å motivere barnet til endring»⁹⁶ og at «belastningen ved bruk av forvaring vil være for stor til at en bør kunne benytte seg av slik straff overfor barn, og at en slik straff heller ikke vil være hensiktsmessig med tanke på å føre barnet tilbake til samfunnet.»⁹⁷ Av de som støttet forslaget ble det særlig pekt på at forvaring var en lite praktisk straffereaksjon for unge lovbrystere på grunn av de strenge vilkårene og at forvaring var en for stor belastning for barn som ville medføre vanskeligheter i endring av atferd⁹⁸.

Departementet var ikke uenig i dette og fastslo at «det er uomtvistet at lovbrysterens unge alder er et tungtveiende moment ved valg av reaksjon, noe som tilsier at forvaring, som må sies å være lovens strengeste reaksjon, ikke skal anvendes».⁹⁹ De var imidlertid enig med de fire høringsinstansene som ønsket å holde adgangen til reaksjonen åpen. De mente at det kunne oppstå «ekstraordinære tilfeller hvor forvaring vil være riktig reaksjon»¹⁰⁰, men at denne «adgangen bør imidlertid gjøres meget snever»¹⁰¹.

Uttalelsene viser hvordan alle parter har vært enig i at adgangen til å anvende forvaring for denne aldersgruppen bare skulle gjelde de alvorligste sakene hvor det var strengt nødvendig.

Utgangspunktet for departementets vurdering var at «straffereaksjonen forvaring tilnærmet aldri

⁹³ Prop. 135 L (2010-2011)

⁹⁴ Ibid. s. 103

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Ibid s. 104

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Ibid.

*bør benyttes på lovbrutere som var mindreårige på handlingstidspunktet».*¹⁰² Dette indikerer at det ikke var en drastisk endring som ble lovfestet da bestemmelsen ble endret i 2012. Det var allerede godt implementert i praksis¹⁰³ at terskelen for å dømme denne aldersgruppen til forvaring var høy, slik at forankringen i § 40 tilsynelatende var mer en presisering av det som allerede var etablert.

2.6 Forvaring av mindreårige

I 2017 kom så den første saken hvor en mindreårig ble dømt til forvaring i HR-2017-290-A, Vollen-saken. Vedkommende var bare 15 år og 1 måned på gjerningstidspunktet og ble dømt til forvaring i 9 år med minstetid på 6 år for forsettlig drap.¹⁰⁴ I de påfølgende årene fulgte det flere saker hvor spørsmålet om forvaring ble vurdert. I Mai 2020 kom den fjerde saken, LE-2019-122942¹⁰⁵, hvor en gutt som var 17 år på gjerningstidspunktet ble dømt til forvaring i 13 år og minstetid på 8 år for blant annet drap. Saken er anket til høyesterett og er følgelig ikke rettskraftig.

En slik utvikling av lovens mest inngripende straffereaksjon for mindreårige synes å være i strid med det økende fokuset som har vært på barnets beste.¹⁰⁶ Lovendringen presiserte den strenge terskelen for å idømme forvaring og få år senere idømmes ved flere anledninger. Dette kan enten bety at det aldri før har vært denne typen alvorlige saker eller at domstolene misoppfattet terskelen som ble presisert av lovgiver. Dette vil jeg forsøke å besvare ved den videre gjennomgangen av vilkårene i § 40 og den aktuelle rettspraksis.

Samtidig som forvaring ble idømt i flere saker blir det også vurdert, men ikke idømt i to saker. I LA-2017-112563, heretter *Lund-saken*, ble en gutt dømt til forvaring i 11 år, for to forsettlige brutale drap som han utførte da han var 15 år og seks måneder. I LA-2018-112662, heretter *Sørlandssenteret-saken* ble en jente som var 15 år og syv måneder dømt til forvaring i 12 år, for drap og drapsforsøk. Disse sakene tegner dermed et litt annerledes bilde av utviklingen enn det de

¹⁰² Prop. 135 L (2010-2011) s. 104

¹⁰³ Vurdert i Rt. 2007 s. 791 og uttalelser Rt. 2002 side 1677 og Rt. 2006 s. 641 ble vektlagt

¹⁰⁴ Strl. 1902 § 233

¹⁰⁵ LE-2019-122942, *Vinstra-saken*

¹⁰⁶ Grunnloven § 104 og FNs-barnekonvensjon art. 3 nr. 1

fire forvaringssakene samlet gir uttrykk for. Flere av sakene har sterke likhetstrekk og dette illustrerer at hvorvidt vilkårene for forvaring er oppfylt avhenger av mange faktorer og at mindre nyanser kan utgjøre store forskjeller. Videre i oppgaven vil jeg fremheve disse vurderingene og hvilke utfordringer dette reiser.

Del 3 – Særlige utfordringer ved forvaring av mindreårige

Gjennomgangen i del 2 viser at det er mange argumenter mot bruk av forvaring for mindreårige. Det er klart at dette skal være det siste alternative ved valg av straffereaksjon. Ved vurderingene av vilkårene i § 40 i rettspraksis, kommer disse argumentene til syne. Dette gjelder spesielt ved vurderingen av om det foreligger fare for gjentakelse av alvorlige lovbrudd og ved spørsmålet om samfunnsvernet vil være tilstrekkelig ivaretatt ved fengselsstraff. Videre i oppgaven vil jeg greie nærmere ut om disse problemstillingene og drøfte det som er særlig utfordrende.

Siden sakene hvor det ble idømt forvaring og tidsbestemt fengselsstraff har så mange likhetstrekk reises også spørsmålet om når vilkåret «helt ekstraordinære omstendigheter»¹⁰⁷ er oppfylt. Da denne vurderingen omfatter flere ledd i § 40 vil jeg starte med å greie ut om denne.

3.1 «Helt ekstraordinære omstendigheter» jf. strl. 2005 § 40 siste setning

Det er klart at vilkåret retter seg mot de helt spesielle tilfellene og vilkåret innebærer at selv der de øvrige objektive vilkårene er oppfylt så skal ikke forvaring idømmes. En alminnelig ordlydstolkning tilsier at sakene må være mer enn spesielle for at vilkåret skal være oppfylt. Som nevnt i pkt. 2.5 ble terskelen presisert i forarbeidene. Til tross for veiledningen som her ble gitt så har det i praksis vist seg vanskelig å redegjøre for hvilke tilfeller lovgiver mente skulle være spesielle nok, hva den høye terskelen konkret innebærer og hva som skulle være avgjørende i vurderingen.

Dette er påpekt i rettspraksis. I Vulkan-saken¹⁰⁸ uttalte høyesterett at

¹⁰⁷ Strl. 2005 § 40 første ledd, siste setning

¹⁰⁸ HR-2019-832-a

(...) det gis ingen nærmere veiledning i forarbeidene om hvilken situasjoner lovgiver har tenkt at kan være så «helt ekstraordinære» at forvaring er en «riktig reaksjon» overfor et barn. Den nærmere grensedragningen overlates altså til rettspraksis, samtidig som det markeres at overfor barn skal forvaring bare brukes dersom det er tvingende nødvendig for å verne andre mot alvorlige fremtidige straffbare handlinger»¹⁰⁹. For å finne ut hva som er innholdet i særvilkåret «helt ekstraordinære omstendigheter»¹¹⁰ må det derfor ses hen til rettspraksis og hvordan vilkåret der tolkes.

En gjennomgang av rettspraksis og hva som der vurderes som «helt ekstraordinære omstendigheter»¹¹¹ vil dermed illustrere innholdet i bestemmelsen. I det videre vil jeg analysere de ulike dommenes vurderinger av særvilkåret og hva som fører til at det er oppfylt. Dette presenteres i ulike figurer for å gjøre det helt tydelig hvilke omstendigheter retten henviser til som deretter presenteres i pkt. 3.2.2.

Som nevnt over er de aktuelle dommene avsagt både av høyesterett og lagmannsretten. Dommen fra Høyesterett har størst rettskildemessig vekt, og uttalelsene derfra er dermed av størst interesse. Da det bare er tre rettskraftige saker på området er imidlertid begrunnelsen i Varhaug-saken¹¹² også svært interessant for å kaste lys over særvilkåret. Den nylig avsatte Vinstra-saken¹¹³ er anket til Høyesterett og dermed ikke rettskraftig.

3.2.1 Tolkning i rettspraksis:

3.2.1.1 HR-2017-290-a, Vollen-saken:

I denne saken konkluderte retten med at *«det overlagte drapet, sammenholdt med antallet alvorlige voldshandlinger (...) både før og etter drapshandlingen og hennes meget alvorlige psykiske tilstand og spesielle motivasjon for sin voldelige adferd»¹¹⁴* utgjorde «helt

¹⁰⁹ HR-2019-832-a Avsnitt 78

¹¹⁰ Strl. 2005 § 40 første ledd, siste setning

¹¹¹ Strl. § 40

¹¹² LG-2019-105200

¹¹³ LE-2019-122942

¹¹⁴ HR-2017-00290-A Avsnitt 80

ekstraordinære omstendigheter»¹¹⁵. Det fremgår ikke av konklusjonen hva retten legger i disse utsagnene, men en analyse av innholdet i dommen viser hva innholdet er i figur 3.1

Figur 3.1

Strl. § 39 bokstav c ¹¹⁶	HR-2017-290-a, Vollen-saken
Voldslovbruddet ¹¹⁷	Strl. 1902 § 233 første og andre ledd Kvelte nattevakten på institusjonen hun bodde på med et stykke av beltet på badekåpen sin og ved hjelp av egne bein. Hang henne opp etter et dørhåndtak for at hun ikke skulle få puste og skaffet en kniv. Stakk henne deretter i halsen, brystet, magen og ryggen
Nærliggende fare for at lovbryteren på nytt vil begå et alvorlig lovbrudd ¹¹⁸	Bevist selvskading fra ung alder, dyremishandling beskrevet som «grotesk tortur av dyr» ¹¹⁹ , drapsforsøk på faren og hans samboer ved å forsøke å sette fyr på deres seng, mens han de sov. Uttalt at hun ønsket å drepe faren, kjæresten hans og så sin mor ¹²⁰ Ulike voldshendelser mot ansatte på institusjonene hun bodde på og mot politiet. Truet med kniv, forsøkt å ta kvelertak under biltur, angrep politiet med stolbein og med høygaffel. Angrep ansatt med en machete med 40 cm langt knivblad, motsatte politiet som måtte bruke to bokser med pepperspray for å overmanne henne. Hærverk av egen

¹¹⁵ Strl. 2005 § 40

¹¹⁶ Strl. 1902 § 39 bokstav c jf. strl. 2005 § 3. Ikke realitetsendring sml. med Strl. 2005 § 40 jf. HR-2017-290-A Avsnitt 34

¹¹⁷ Strl. 2005 § 40 første ledd, første setning

¹¹⁸ § 40 andre ledd

¹¹⁹ HR-2017-00290-A Avsnitt 8

¹²⁰ HR-2017-00290-A Avsnitt 9

	leilighet, bla. tent på eget soverom, forsøkt å ta selvmord med batterisyre ¹²¹
Det begåtte lovbruddet ¹²²	Forklart at hun under drapshandlingen fikk adrenalinkick, lo, og hadde nådd et mål hun eller andre «stemmer» hadde satt for henne ¹²³ og at målet i livet var å drepe eller ta sitt eget liv ¹²⁴ . Retten vektla bevis som talte for en spesiell interesse for vold og drap ¹²⁵ .
Lovbryterens atferd ¹²⁶	Hovedsakelig skadet og forsøkt å skade seg selv. To tilfeller mot andre - forsøkte ta våpen fra politibetjent og skallet en fengselsbetjent i nesen ¹²⁷ .
Lovbryterens sosiale og personlige funksjonsevne ¹²⁸	Rettsoppnevnte sakkyndige og psykiatere på institusjon fastslo en emosjonelt ustabil personlighetsforstyrrelse ¹²⁹ , en «ekstremt alvorlig og gjennomgripende personlighetsmessig skjevutvikling, at hennes indre i stor grad preges av kaos (...) og at hun utgjør en «en ekstremt krevende terapeutisk oppgave.» ¹³⁰ Kompliserte symptomer som medførte en vanskelig diagnostisk oppgave - vurdert som Paranoid schizofren og så senere som psykotisk. Gått på anti-psykotiske medisiner som har hjulpet ¹³¹ . Retten legger til grunn at hun har sterk vilje til å begå voldshandlinger, at det ikke er vist bedring i «vesentlig grad» og at det uansett vil ta «meget lang tid» ¹³² .

¹²¹ HR-2017-00290-A avsnitt 12-19

¹²² § 40 fjerde ledd

¹²³ HR-2017-00290-A Avsnitt 29

¹²⁴ Ibid. avsnitt 53

¹²⁵ Ibid. avsnitt 55

¹²⁶ § 40 fjerde ledd

¹²⁷ HR-2017-00290-A Avsnitt 30-31

¹²⁸ § 40 fjerde ledd

¹²⁹ HR-2017-00290-A Avsnitt 57

¹³⁰ Ibid. Avsnitt 58

¹³¹ Ibid. Avsnitt 62

¹³² Ibid. Avsnitt 69

3.2.1.2 HR-2019-832-a, Vulkan-saken:

I denne saken gjorde Høyesterett det klart at det var særvilkåret som kunne skape tvil i vurderingen.¹³³ Retten kom enstemmig til at vilkåret var oppfylt og at tiltaltes «handlinger, atferdsmønster og sosiale og personlige funksjonsevne»¹³⁴ samlet må regnes som «helt ekstraordinære»¹³⁵.

Figur 3.2

Strl. § 40	HR-2019-832-a, Vulkan-saken:
Voldslovbruddet ¹³⁶	Strl. § 275 jf. § 16 drapsforsøk
Nærliggende fare for at lovbryteren på nytt vil begå et alvorlig lovbrudd ¹³⁷	Høyesterett mente tiltaltes handlinger medførte en «høy risiko for nye alvorlige voldshandlinger» og at risikoen bare vil kunne «reduseres etter betydelig innsats over tid» ¹³⁸ .
Det begåtte lovbruddet ¹³⁹	Tiltalte slo offeret med en flaske i bakhodet og stakk ham så med kniv ¹⁴⁰ . I alt 53 knivstikk; 41 i kroppen og 12 i hodet. De utgjorde alvorlig og livstruende skader, og offeret ville omkommet hvis ikke det var for den raske legehjelpen og han fikk varig invaliditet på 53 prosent ¹⁴¹ . Retten la vekt på at tiltalte hadde tid til å tenke seg om da han underveis hentet ny kniv og vasket hendene ¹⁴² og at han uttalte «hold kjeft. Ligg i ro. Jeg skal drepe deg» ¹⁴³ .

¹³³ HR-2019-832-a Avsnitt 31

¹³⁴ Ibid. Avsnitt 83

¹³⁵ Strl. 2005 § 40

¹³⁶ Ibid første ledd, første setning

¹³⁷ Ibid andre ledd andre ledd

¹³⁸ HR-2019-832-a (68)

¹³⁹ § 40 fjerde ledd

¹⁴⁰ HR-2019-832-a Avsnitt 14

¹⁴¹ Ibid. Avsnitt 16

¹⁴² Ibid. Avsnitt 15

¹⁴³ Ibid. Avsnitt 27

<p>Lovbryterens atferd¹⁴⁴</p>	<p>Mange meldinger fra barnevern og politi i årene før drapsforsøket. Hendelsene er utført både før og etter fylte 15 år, og på grunn av alderen og karakteren av handlingene er det ikke reagert strafferettslig for andre enn to av disse forholdene¹⁴⁵. Men, retten påpeker at de samlet tilsier en «negativ utvikling med omfattende bruk av trusler og vold»¹⁴⁶. Før han var 14 år var det 43 bekymringsmeldinger til barnevernet¹⁴⁷, etter han fylte 15 år ble han domfelt for drapstrusler og vold mot ansatt på institusjonen han bodde på, samt besittelse av hasj¹⁴⁸. Senere ble han dømt for vold mot politiet og mot sin lillebror, og trusler mot en miljøarbeider¹⁴⁹.</p>
<p>Lovbryterens sosiale og personlige funksjonsevne¹⁵⁰</p>	<p>Ikke diagnostisert før september 2018 og fikk da tre diagnoser: barneautisme, lett psykisk utviklingshemming med betydelige atferdsproblemer og skadelig bruk av cannabinoider¹⁵¹. Han har også hatt og anses å være sårbar for «episoder med mulige psykosesyntomer»¹⁵². I fengselet ble han vurdert til å ha «svært lav fungering» og hatt «kontinuerlig behov for hjelp»¹⁵³. De rettspsykiatriske sakkyndige konkluderte med at hans IQ var noe over 55 og at han har høy risiko for å utøve vold i fremtiden¹⁵⁴.</p>

3.2.1.3 LG-2019-105200, Varhaug-saken:

¹⁴⁴ § 40 fjerde ledd

¹⁴⁵ HR-2019-832-a (41)

¹⁴⁶ Ibid. (42)

¹⁴⁷ Ibid. (46)

¹⁴⁸ Ibid. (49)

¹⁴⁹ Ibid. (50)

¹⁵⁰ § 40 fjerde ledd

¹⁵¹ HR-2019-832-a (56)

¹⁵² Ibid. (59)

¹⁵³ Ibid. (61)

¹⁵⁴ Ibid. (63)

Etter en gjennomgang av de objektive vilkårene og omstendighetene rundt, konkluderte lagmannsretten med at det samlet sett «foreligger helt ekstraordinære omstendigheter som gjør forvaring påkrevd»¹⁵⁵.

Figur 3.3

Strl. § 40	LG-2019-105200, Varhaug-saken.
Voldslovbruddet ¹⁵⁶	Strl. § 275
Nærliggende fare for at lovbryteren på nytt vil begå et alvorlig lovbrudd ¹⁵⁷	Han viste over tid en interesse for grov vold, drap og seksuelle overgrep mot barn ¹⁵⁸ . Det påpekes også at trekk ved hans personlighet ville være vanskelige eller umulige å behandle. Spesielt også fordi han benekter deler av tiltalen som går på de seksuelle handlingene ¹⁵⁹
Det begåtte lovbruddet ¹⁶⁰	Tiltalte overrasket offeret bakfra, og slo med en hammer hardt i bakhodet, dro henne i skjul bak en trapp og slo henne ytterligere to ganger i hodet «så hardt han kunne» ¹⁶¹ . Det ble funnet bevist at han «mishandlet hennes lik både ved å onanere over henne og sprute sæd over henne og inn i hennes munn, og ved å helle bensin over henne og forsøke å antenne» ¹⁶² . Han hadde også forsøkte å tenne på en ungdomsskole kort tid før drapet ¹⁶³ .

¹⁵⁵ LG-2019-105200 (s. 21)

¹⁵⁶ Strl. 2005 § 40 første ledd, første setning

¹⁵⁷ § 40 andre ledd

¹⁵⁸ LG-2019-105200 (side 21)

¹⁵⁹ Ibid. (side 20)

¹⁶⁰ § 40 fjerde ledd

¹⁶¹ LG-2019-105200 (s. 7)

¹⁶² Ibid. (s. 10)

¹⁶³ Ibid. (s. 6)

Lovbryterens atferd ¹⁶⁴	Trusler om vold og drap i tiden etter pågripelsen, på sykehus og i fengselet ¹⁶⁵
Lovbryterens sosiale og personlige funksjonsevne ¹⁶⁶	<p>Tiltalte startet å røyke hasj i årene før drapet, og utviklet som følge atferdsproblemer og begynte på ruspoliklinikk i februar 2018, men avsluttet behandlingen før den var ferdig.¹⁶⁷</p> <p>Retten la til grunn at han viser manglende empati - på bakgrunn av hans voldelige atferd og at han mener han selv kan flytte hjem etter endt straff, uten at det skal være vanskelig for andre. Han fungerer ellers asosialt og evnenivået hans ble vurdert til omlag 80 IQ-poeng¹⁶⁸</p>

3.2.1.4 LE-2019-122942, Vinstra-saken:

Lagmannsretten uttalte at «den langvarige planleggingen, ekstreme voldsutøvelsen drapet ble gjennomført på, tiltaltes adferd og sosiale og personlige funksjonsevne, kombinert med vedvarende fascinasjon for vold og den spesielle motivasjon for drapet»¹⁶⁹[sic] gjorde at det forelå «helt ekstraordinære omstendigheter»¹⁷⁰. Ettersom dommen ikke er rettskraftig vil jeg ikke gå nærmere inn på innholdet, men påpeker likevel at saken har mange likhetstrekk til flere av de andre sakene. Tiltalte var ikke straffedømt og hadde ikke utført andre alvorlige voldshandlinger. Drapshandlingen var imidlertid nøye planlagt og tiltalte hadde skrevet utførlig tekst om at han ønsket å drepe fornærmede. Tiltalte ble diagnostisert med Aspergers-syndrom, uten at dette hadde ikke innvirkning på hans skyldvne. Retten la vekt på at hans sterke voldsfascinasjon ikke hadde avtatt på domstidspunktet, at han selv ikke så på dette som uheldig og at han hadde behov for langvarig behandling¹⁷¹.

¹⁶⁴ § 40 fjerde ledd

¹⁶⁵ LG-2019-105200 (s. 20)

¹⁶⁶ § 40 fjerde ledd

¹⁶⁷ LG-2019-105200 (s. 6)

¹⁶⁸ Ibid. (side 20)

¹⁶⁹ Ibid. (s. 26)

¹⁷⁰ Strl. § 40

¹⁷¹ LE-2019-122942 (side 24-25)

3.2.2 De «helt ekstraordinære» tilfellene:

I Vollen-saken¹⁷² gjøres det ikke klart hva retten mener er utslagsgivende for at særvilkåret er oppfylt. Det er drapet og omstendighetene rundt som samlet tilsier at vilkårene er oppfylt. Det at «hennes meget alvorlige psykiske tilstand og spesielle motivasjon for sin voldelige atferd»¹⁷³, konkret nevnes i konklusjonen taler imidlertid for at dette har vært av stor betydning. I Vulkan-saken¹⁷⁴ går det heller ikke klart frem hva som er avgjørende for at særvilkåret er oppfylt. Konklusjon lyder «de omstendighetene jeg har pekt på knyttet til As handlinger, atferdsmønster og sosiale og personlige funksjonsevne må etter mitt skjønn karakteriseres som «helt ekstraordinære»¹⁷⁵. Dette åpner opp for ulike tolkninger om retten mener at hver av omstendighetene i seg selv oppfyller vilkåret, eller at de samlet er «helt ekstraordinære».¹⁷⁶

Noe som skiller Varhaug- og Vinstra-saken¹⁷⁷ fra de andre er tiltaltes atferd i tiden før lovbruddet. Bortsett fra å sette fyr på en ungdomsskole kort tid før drapshandlingen, utførte ikke tiltalte i Varhaug-saken¹⁷⁸ andre volds- eller kriminelle handlinger. I Vinstra-saken¹⁷⁹ var det ingen slike å vise til. I seg selv taler dette mot forvaring. I Varhaug-saken¹⁸⁰ vektla retten imidlertid at tiltalte hadde kommet med trusler om vold og drap i tiden etter pågripelse. Selv om dommen har mindre rettskildemessig vekt enn høyesterettsdom, bidrar den i forståelsen av hva som er gjeldende rett. Dommen illustrerer at det ikke er et absolutt krav at tiltalte har utført alvorlige voldshandlinger eller kriminelle handlinger, for at det skal foreligge «helt ekstraordinære omstendigheter»¹⁸¹.

Analysen av dommene viser at det ikke skilles ut enkelte holdepunkter som er avgjørende for om særvilkåret er oppfylt. Vurderingen beror på de konkrete omstendighetene rundt tiltalte, drapshandlingene og forhold før og etter lovbruddet. Det fremgår av analysen at visse omstendigheter i hvert fall må foreligge for at det skal foreligge «helt ekstraordinære

¹⁷² HR-2017-290-A

¹⁷³ Ibid. (avsnitt 80)

¹⁷⁴ HR-2019-832-A

¹⁷⁵ Ibid. (avsnitt 82)

¹⁷⁶ Strl. 2005 § 40

¹⁷⁷ LG-2019-105200 og LE-2019-122942

¹⁷⁸ LG-2019-105200

¹⁷⁹ LE-2019-122942

¹⁸⁰ LG-2019-105200

¹⁸¹ Strl. § 40

omstendigheter»¹⁸². Det må være begått alvorlige voldshandlinger som drap eller drapsforsøk og foreligge visse atferds- eller personlighetsforstyrrelser som er vanskelige å behandle. Felles for sakene er også at handlingene er motivert av noe som for andre er bagatellmessig eller uforståelig og som dermed innebærer uforutsigbar atferd.

Gjennomgangen av rettspraksis viser også at vurderingen «helt ekstraordinære omstendigheter» beror på de øvrige vilkårene i bestemmelsen og sakens faktiske omstendigheter. Særvilkåret utgjør dermed ingen egen standard, men er en henvisning til en nærmere analyse av de øvrige objektive vilkårene. Som jeg nærmere gjør rede for i pkt. 3.3 og 3.4 er det spesielt vilkårene om fare for gjentakelse og hensynet til samfunnet som er avgjørende for om særvilkåret er oppfylt.

3.2 Vilåret om faren for gjentakelse

Som vist i pkt. 2.4 er det ved vurderingen av vilåret om gjentakelsesfare særlig to spørsmål som kommer i betraktning i forarbeidene.¹⁸³ For det første vil mindreårige normalt ha lite kriminell historikk å vise til. Voksne som dømmes til forvaring vil som regel ha et rulleblad slik at gjentakelsesfaren begrunnes i konkrete hendelser¹⁸⁴. Dette vil sjelden være tilfelle med så unge lovbytere. Det gjør det svært vanskelig å forutse hvilken fare det er for nye straffbare handlinger i fremtiden. For det andre er barn på generelt grunnlag ikke ferdig utviklet og dermed mer mottakelige for påvirkning. De kan på en annen måte enn voksne også endre negativ atferd.¹⁸⁵ Dette utgjør også et usikkerhetsmoment i vurderingen av fremtidig farlighet. I det videre vil jeg greie ut om innholdet i vilåret om gjentakelse, hvordan vurderingen gjøres i praksis og hvilke utfordringer dette medfører.

3.3 Vurderingens utgangspunkt: § 40 første og fjerde ledd

Det følger av § 40 andre ledd at «var lovbruddet av alvorlig art, må det være en nærliggende fare for at lovbyteren på nytt vil begå et alvorlig lovbrudd som nevnt i første ledd». Med

¹⁸² Strl. § 40

¹⁸³ Ot. prp. nr. 90 side 281

¹⁸⁴ Eksempelvis Rt. 2005 s. 941 (Avsnitt 32).

¹⁸⁵ Barns potensial til endring og modning legges bla. til grunn i NOU 2008:15 s. 147

«nærliggende fare»¹⁸⁶ menes at faren må være kvalifisert og vurderes som reell på tidspunktet for dommen¹⁸⁷. I fjerde ledd¹⁸⁸ gis det nærmere veiledning til vurderingen. «*Ved vurderingen av faren for tilbakefall etter annet (...) ledd skal det legges vekt på det begåtte lovbruddet sammenholdt særlig med lovbryterens atferd og sosiale og personlige funksjonsevne*»¹⁸⁹. Dette betyr at det må gjøres en grundig undersøkelse av tiltalte og tiltaltes omgivelser.

En viktig del av vurderingen er at det utarbeides en «personundersøkelse»¹⁹⁰ og i de fleste tilfeller hvor sakene er alvorlige gjennomføres en «rettspsykiatrisk undersøkelse».¹⁹¹ Slike undersøkelser er utført i alle de fire sakene hvor forvaring er idømt¹⁹² blant annet fordi det var nødvendig å undersøke om de tiltalte var tilregnelige.¹⁹³ Undersøkelsene utføres av sakkyndige psykologer eller psykiatere¹⁹⁴ som avlegger en rettspsykiatrisk erklæring etter undersøkelsen og deretter møter under hovedforhandlingen.¹⁹⁵ De rettspsykiatriske vurderingene er basert på store mengder informasjon og er således grundige. For å kvalitetssikre arbeidet de sakkyndige gjør, sendes erklæringene inn til den rettsmedisinske kommisjon, som ved behov kommer med innspill og om tilbakemeldinger dersom det er mangler eller annet som må utredes.¹⁹⁶

Vurderingen av «lovbryterens atferd og sosiale og personlig funksjonsevne»¹⁹⁷ innebærer oppførsel både før og etter lovbruddet¹⁹⁸. «*Vedkommendes miljøtilhørighet, forhold til alkohol og narkotika og seksualitet*» vil her inngå i vurderingen.¹⁹⁹ Men, listen er ikke uttømmende jf. formuleringen «særlig»²⁰⁰, som tilsier at også andre momenter kan vektlegges. I forarbeidene er det påpekt at det spesielt er i

¹⁸⁶ Strl. § 40

¹⁸⁷ Ot. prp. nr. 90 side 443

¹⁸⁸ Strl. § 40

¹⁸⁹ Ibid. fjerde ledd

¹⁹⁰ Ibid. siste ledd

¹⁹¹ Ibid. siste ledd og strpl. § 165 annet ledd

¹⁹² HR-2017-290-A, HR-2019-832-A, LG-2019-105200, LE-2019-122942

¹⁹³ Strl. 2005 § 20 bokstav b, c eller d.

¹⁹⁴ Gröning, *Frihet, Forbrytelse og straff* (2019) s. 491

¹⁹⁵ Strpl. § 144

¹⁹⁶ Ibid. § 147

¹⁹⁷ Strl. § 40 fjerde ledd

¹⁹⁸ Matningsdal, *Kommentarutgave* (2015), s. 367

¹⁹⁹ Ibid.

²⁰⁰ Strl. § 40 fjerde ledd

gjentakelsestilfeller en har grunnlag for å statuere fare for nye lovbrudd. Der lovbryteren har vist aggressiv atferd tidligere, som eventuelt har ledet til strafferettslige reaksjoner, er grunnlaget for å forutsi gjentakelsesfare større enn der den forbrytelsen tiltalen nå gjelder, er lovbyterens første volds- eller voldspregete handling. Men det kan ikke utelukkes at farlighet kan konstatere allerede etter ett alvorlig lovbrudd²⁰¹ (...) [og at] lovbyterens atferd og utvikling i perioden fra lovbruddet til domstiden kan derfor ha betydning ved farevurderingen.²⁰²

Dette er spesielt sentralt her. At det er lettere å «statuere fare for nye lovbrudd» tilsier at vurderingen kan være vanskeligere om slike lovbrudd ikke foreligger. For unge personer som ikke er langt fra den strafferettslige lavalderen på 15 år²⁰³, er det stor sannsynlighet for at det ikke tidligere er utført lovbrudd og i hvert fall ikke alvorlige. I Vollen-saken²⁰⁴ hadde tiltalte bare vært strafferettslig tilregnelig i én måned før drapet ble utført og hadde således ikke gjort seg skyldig i noen lovbrudd. Hun hadde imidlertid utført flere alvorlige voldshandlinger før hun fylte 15 år. Selv om dette ikke regnes som lovbrudd og ikke kan knyttes straffeansvar til disse handlingene, uttalte retten at også «handlinger som tiltalte ikke er domfelt for» kunne vektlegges.²⁰⁵

Da en person som er under 15 år ikke er strafferettslig tilregnelig for sine handlinger, er det uheldig at dette likevel skal ha betydning for fremtidig atferd. Tatt i betraktning av at forvaring oppleves særlig belastende for barn og at all rimelig tvil skal komme tiltalte til gode bør det ikke legges vekt på slike handlinger.

Rettspraksis viser imidlertid at det må gjøres konkrete vurderinger av hvor lang tid som er gått fra disse handlingene og frem til den straffbare handlingen som er grunnlaget for forvaringssspørsmålet. Som nevnt innebærer også vurderingen av «nærliggende fare»²⁰⁶ at det er faren på domstidspunktet som skal vurderes²⁰⁷ og hvordan vedkommende fremstår på

²⁰¹ Ot. prp. nr. 87 (1993-94) s. 107

²⁰² Ibid. s. 108

²⁰³ Strl. § 20 bokstav a

²⁰⁴ HR-2017-290-A

²⁰⁵ HR-2017-290-A (avsnitt 49) jf. Rt-2004-209 avsnitt 14

²⁰⁶ § 40 annet ledd

²⁰⁷ Ot. prp. nr. 90 side 443

domstidspunktet har stor betydning for farevurderingen. Dermed kan også handlinger utført etter pågripelsen og hvordan tiltalte har respondert på medisinsk behandling kaste lys over gjentakelsesfaren.

I Vollen-saken²⁰⁸ ble den tidligere voldelige oppførselen vektlagt sammen med den voldelige atferden og drapstruslene tiltalte hadde kommet med etter pågripelse og i tiden i varetekt. Dette viser at det ikke var atferd før fylte 15 år som alene ble vektlagt for å fastslå fare for gjentakelse. Også i Varhaug-saken²⁰⁹ var drapshandlingen det første alvorlige voldslovbruddet tiltalte hadde utført. Vilåret var likevel oppfylt da retten vektla de sakkyndiges konklusjon om økt risiko for fremtidig vold og at tiltalte ikke erkjente den seksuelle likskjendingen av offeret eller de groteske internettsøkene.²¹⁰ Dette medførte at man fant at behandling og endring av oppførsel ville være vanskelig.

I Vinstra-saken²¹¹ hadde ikke tiltalte utført hverken voldelige eller andre kriminelle handlinger før drapet. Retten fant likevel at det var tilstrekkelige holdepunkter for å slå fast fare for gjentakelse og viste til at «planleggingen, gjennomføringsevnen og de uforståelige motivene»²¹² i seg selv utgjorde fare for gjentakelse. Retten la også vekt på at alle de fire sakkyndige konkluderte med en høy fare for nye alvorlige handlinger, og en sterk interesse for vold som ikke hadde avtatt.²¹³

I de to sakene hvor forvaring ikke ble idømt, Lund- og Sørlandssenteret-sakene²¹⁴ var de tiltaltes oppførsel på domstidspunktet avgjørende. I Lund-saken²¹⁵ fremholdt de sakkyndige at det samlet sett var «lav fremtidig risiko for vold».²¹⁶ Flertallet la sterk vekt på dette sammenholdt med tiltaltes potensiale for utvikling, at han hadde startet med psykologisk behandling, fullført

²⁰⁸ HR-2017-290-A

²⁰⁹ LG-2019-105200

²¹⁰ Ibid. (side 20-21)

²¹¹ LE-2019-122942

²¹² Ibid. (side 24)

²¹³ LE-2019-122942 (side 25)

²¹⁴ LA-2017-112563 og LA-2018-112662

²¹⁵ LA-2017-112563

²¹⁶ Ibid. (side 15)

ungdomsskolen og begynt med videregående opplæring, slik at fengselsoppholdet kunne føre til noe «konstruktivt» for ham.²¹⁷

Det var dissens på fire mot tre i dommen²¹⁸ og mindretallet vektla siktedes interesse for vold, manglende empati og brutalitet i drapshandlingen, og mente dette i seg selv utgjorde fare for gjentakelse av lignende lovbrudd²¹⁹. Saken illustrerer dermed hvor viktig god oppførsel og positiv utvikling i tiden mellom pågrepelse og domfellelse kan være. Den illustrerer også hvordan vurderingen om gjentakelsesfare kan baseres på ulike forståelse av hva som er avgjørende for fremtidig farlighet.

I Sørlandssenteret-saken²²⁰ var det imidlertid ingen klarhet rundt tiltaltes fremtidige risiko for vold. Alle de tre rettsoppnevnte sakkyndige kom til at faren for fremtidig vold var høy,²²¹ noe retten også la til grunn. Likevel var ikke vilkårene for forvaring oppfylt. Det ble avgjørende vektlagt at hun ikke hadde utført voldelige handlinger tidligere, at hun bare var 15 år og 7 måneder på gjerningstidspunktet, at hun hadde utvist positiv utvikling under soningen og at hun hadde «større mulighet for endring enn voksne».²²² Dommen illustrerer dermed hvordan det til tross for alvorlige drapshandlinger og sakkyndiges vurdering om fremtidig farlighet, kan vektlegges at det på grunn av ung alder kan skje en endring i oppførsel.

En sammenligning av sakene illustrerer at det er mulig å slå fast vilkåret om gjentakelsesfare basert på bare ett alvorlig voldslovbrudd og at personlighetsforstyrrelser og andre personlige trekk kan tillegges større vekt enn usikkerheten som følger av den lave alderen. En forskjell var at i Vollen-, Varhaug- og Vinstra-sakene²²³ synes det å ha vært avgjørende for spørsmålet om gjentakelse, om tiltaltes oppførsel var bedret under varetekt. Dette var tilfellet i Lund- og Sørlandssenteret-sakene²²⁴ hvor de tiltalte enten utviste positiv utvikling eller at de kunne respondere positivt i fremtiden.

²¹⁷ LA-2017-112563 (side 15)

²¹⁸ LA-2017-112563

²¹⁹ LA-2017-112563 (side 15-16)

²²⁰ LA-2018-112662

²²¹ Ibid. (side 10)

²²² Ibid. (side 12)

²²³ HR-2017-290-A, LG-2019-105200 og LE-2019-122942

²²⁴ LA-2018-112662 og LA-2017-112563

Som tidligere nevnt under pkt 2.4 ble det i forarbeidene²²⁵ lagt stor vekt på hvordan unge lovbrytere sjelden ville oppfylle vilkåret om gjentakelsesfare. Dette ble brukt som argument for at det ikke burde innføres forbud mot forvaring av mindreårige.

Utviklingen de senere år viser at til tross for at det ikke er utført alvorlige lovbrudd tidligere kan forvaring likevel idømmes. Det er mulig at lovgiver ville holde dette åpent og la det være opp til rettspraksis å avklare hvordan vilkåret om gjentakelse skulle tolkes. Samtidig kan det også være at lovgiver ikke så for seg at bestemmelsen nå skulle åpne opp for en slik adgang at forvaring kunne idømmes uten at det forelå tidligere kriminelle handlinger.

Oppsummeringsvis kan det legges til grunn at hvorvidt vilkåret om gjentakelsesfare er oppfylt, synes å være basert en god del på tiltaltes opptreden mellom pågripelse og domstidspunktet. De holdepunktene som illustrerer tiltaltes positive utvikling fremheves av retten i både Lund- og Sørlandssenteret-saken²²⁶. Dette viser hvor viktig det er at de unge lovbryterne gis god oppfølging i varetektstiden, slik at det er mulig å fremheve det for retten om oppførselen er god eller dårlig.

3.4 Vilkåret om samfunnsvern

Det siste vilkåret som drøftes er spørsmålet om hensynet til samfunnsvernet. Vilkåret er selve kjernen i forvaringsbestemmelsen - straffereaksjonen idømmes fordi tiltalte anses å være så farlig at samfunnet må vernes. Som forslagene om forbud av forvaring av mindreårige viser²²⁷ er det mange grunner for at forvaring ikke bør idømmes til barn, det er ingen tvil om forvaring er spesielt belastende for barn.²²⁸ Jeg vil videre greie ut om utgangspunktet for bestemmelsen og hvordan det håndteres i rettspraksis. Her kommer jeg særlig inn på hvordan hensynet til barnets beste gjør vurderingen utfordrende.

²²⁵ Ot. prp. nr. 90, side 281

²²⁶ LA-2018-112662 og LA-2017-112563

²²⁷ Punkt 2.4 og 2.5 i oppgaven

²²⁸ Prop. 135 L s. 104

Det følger av § 40 at «når fengselsstraff ikke anses tilstrekkelig til å verne andres liv, helse eller frihet, kan forvaring (...) idømmes». Denne formuleringen er en henvisning til hensynet til samfunnsvernet. Dette gikk klart frem av straffeloven av 1902, hvor formuleringen var at forvaring kunne idømmes om «tidsbestemt straff ikke anses tilstrekkelig til å verne samfunnet».²²⁹ Av forarbeidene²³⁰ fremgår det at endringen ikke var ment å forandre innholdet i vurderingen, det skulle bare presiseres at det var «samfunnsborgernes behov for beskyttelse mot farlige lovbrøtere» som var det sentrale.²³¹

Etter denne vurderingen må retten vurdere om en tidsbestemt fengselsstraff er tilstrekkelig for at «andres liv, helse [og] frihet»²³² er vernet, når straffen er ferdig sonet og tiltalte løslates.

Vurderingen beror i stor grad på de samme momentene som inngår i «vurderingen av gjentakelsesfaren på domstidspunktet».²³³ Som nevnt er det da blant annet tiltaltes atferd, personlige og sosiale funksjonsevne som tas i betraktning.²³⁴ Som nevnt i punkt 3.3.1 er ikke listen uttømmende og vurderingen baseres på en stor mengde informasjon – blant annet rettspsykiatriske erklæringer, atferd før og etter lovbruddet og «vedkommendes miljøtilhørighet, forhold til alkohol og narkotika og seksualitet».²³⁵

Det sentrale i denne vurderingen er at disse momentene nå skal brukes for å vurdere faren på tidspunktet for løslatelse – altså enda lenger frem i tid enn faren for gjentakelse av alvorlige lovbrudd, som tidligere.

3.4.1 Vurderingen av samfunnshensyn i rettspraksis:

I sakene hvor forvaring er idømt har retten utmålt den alternative tidsbestemte fengselsstraffen etter vanlige straffeutmålingsregler.²³⁶ Først for en person over 18 år og deretter med fratrekk for hensynet til tiltaltes alder. De aktuelle straffene har variert fra 4 år for forsøk, til 8-9 til 13 år for

²²⁹ Strl. 1902 § 39 bokstav c

²³⁰ Ot. prp. nr. 90. s 277

²³¹ Matningsdal, *Kommentarutgave* (2015), s. 368

²³² Strl. 2005 § 40 første ledd, første setning

²³³ Matningsdal, *Kommentarutgave* (2015), s. 368

²³⁴ Strl. § 40 fjerde ledd

²³⁵ Matningsdal, *Kommentarutgave* (2015), s. 367

²³⁶ Blant annet HR-2017-290-A

utført drap.²³⁷ Retten vurderer så om hensynet til samfunnet vil være ivaretatt om tiltalte løslates på dette tidspunktet, etter å ha sonet straffen. Det er ingen tvil om at jo lenger frem i tid tidspunktet for løslatelse er, jo vanskeligere er det å slå fast at vedkommende vil være farlig. Om dette har Høyesterett uttalt at «... *jo lenger den alternative tidsbestemte straff er, jo vanskeligere vil bedømmelsen være, og desto høyere må terskelen for å idømme forvaring bli*». ²³⁸

I Vulkan-saken²³⁹ var den alternative tidsbestemte fengselsstraffen bare fire år. Grunnen til dette var tiltaltes alder og at det var et drapsforsøk, ikke et fullbyrdet drap. Retten trakk fra tiden i varetekt og vurderte faren ved løslatelse omlag to år frem i tid.²⁴⁰ Tiltalte var snart 19 år da saken ble behandlet, og selv om mye kan endres på et par år er det lettere å si noe om muligheten for utvikling og hvorvidt behandling vil ha resultater om to år sammenlignet med 8-9 år, som var tilfellet i Vollen-saken.²⁴¹ I den vurderte retten om det ville være fare for gjentakelse av alvorlige lovbrudd 8-9 år frem i tid.²⁴² Tiltalte var 15 år og 1 måned da hun begikk drapet, og den tidsbestemte fengselsstraffen som var vurdert ville utgjøre en tredjedel av hennes liv. Det sier seg selv at en slik vurdering vil være preget av usikkerhet.

Usikkerheten som ligger i fremtidsvurderingen gjør at kravet til informasjonen som vurderingen baseres på er omfattende og mest mulig objektiv. Selv om tiltalte i Vollen-saken²⁴³ var svært ung, var det mange holdepunkter som ga en indikasjon på hennes fremtidige oppførsel og utvikling. Som illustrert i figur 3.1 hadde hun utført alvorlige voldshandlinger, hun hadde en spesielt alvorlig personlighetsforstyrrelse hvor bedring var «ekstremt krevende» og ville «ta meget lang tid». ²⁴⁴ De sakkyndige mente dessuten at gjentakelsesfaren var stor og ville fortsette å være det i «vesentlig lengre tid enn det fengselsstraffen vil utgjøre her». ²⁴⁵

I dommen fremhevet Høyesterett flere holdepunkter for at forvaringsstraff ikke burde idømmes, slik som lav alder, mindre utviklet konsekvenstenking enn voksne, usikkerhet rundt

²³⁷ HR-2017-290-A, HR-2019-832-A, LG-2019-105200 og LE-2019-122942

²³⁸ Rt. 2007 s. 187 i Matningsdal K, s. 368

²³⁹ HR-2019-832-A

²⁴⁰ Ibid. Avsnitt 67

²⁴¹ HR-2017-290-A

²⁴² Ibid. Avsnitt 40

²⁴³ HR-2017-290-A

²⁴⁴ Ibid. Avsnitt 70

²⁴⁵ Ibid.

tilbakefallsfaren og manglende korreksjon i tidligere sonet straff.²⁴⁶ Likevel ville ikke dette medføre mindre risiko for fare ved løslatelse og disse holdepunktene måtte må dermed vike for det tungtveiende hensynet til samfunnsvernet.²⁴⁷

Sørlandssenteret-saken²⁴⁸ har svært mange paralleller til Vollen-saken²⁴⁹. I begge sakene var de tiltalte jenter som var svært unge, det var 6 måneder som skilte dem. Drapene var nøye planlagt og rettet mot tilfeldige ofre. Flertallet i Sørlandssenteret-saken²⁵⁰ påpekte at i begge sakene konkluderte de sakkyndige med «høy gjentakelsesfare, at [det] var behov for langvarig behandling og de var pessimistiske i sine prognoser for effekten av behandling».²⁵¹ Likevel ble forvaring ikke idømt. Til tross for de sakkyndiges opplysninger om gjentakelsesfare, la retten til grunn den positive utviklingen tiltalte hadde utvist under soningen. Hun var mindre utagerende, gikk på skole, fikk gode karakterer og klarte å konsentrere seg i timene.²⁵² I sin konklusjon påpekte retten at den positive utviklingen kunne føre til en reduksjon i faren for «nye alvorlige voldsforbrytelser» om den fortsatte.²⁵³ I Vollen-saken²⁵⁴ var det ikke slik positiv utvikling å vise til. Avgjørende for flertallet i Sørlandssenter-saken²⁵⁵ var det også at tiltalte ikke hadde utført alvorlig vold før drapshandlingene.

Av rettspraksis går det klart frem at vurderingen om samfunnsvernet er en svært vanskelig vurdering, alltid preget av usikkerhet.²⁵⁶ Felles for nesten alle sakene²⁵⁷ er at gjentakelsesfaren på domstidspunktet vurderes som høy og at denne faren ikke vil opphøre av seg selv. For at samfunnsvernet skal være tilstrekkelig ivaretatt ved løslatelse må det undersøkes om det finnes holdepunkter som tilsier at tiltaltes oppførsel på sikt vil endres til det positive. Som vist finner

²⁴⁶ HR-2017-290-A (avsnitt 75-79)

²⁴⁷ Ibid. Avsnitt 80

²⁴⁸ LA-2018-112662

²⁴⁹ HR-2017-290-A

²⁵⁰ LA-2018-112662

²⁵¹ Ibid. s.11

²⁵² Ibid.

²⁵³ Ibid. s. 12

²⁵⁴ HR-2017-290-A

²⁵⁵ LA-2018-112662

²⁵⁶ LG-2019-105200 Side 19

²⁵⁷ HR-2017-290-A, HR-2019-832-A, LG-2019-105200, LE-2019-122942 og LA-2018-112662. Ikke LA-2017-112563

retten slike holdepunkter i Sørlandssenteret-saken²⁵⁸, men ikke i de andre. Rettspraksis tolkes dithen at det er avgjørende for hensynet til samfunnsvernet om tiltalte oppfører seg på en måte som viser positive utviklingstegn frem til rettskraftig dom.

3.4.2 Hensynet til samfunnet vs. hensynet til den mindreårige

Som vist i punkt 2.3 har straff av barn vært i økende fokus de siste tiår. Som det gjennomgås over er forvaring en reaksjon som idømmes av hensyn til samfunnet, ikke av hensyn til lovbryteren. Det fremgår tydelig av rettspraksis²⁵⁹ at dette også gjelder for barn. Sett i lys av den særstillingen barn har i norsk rett, synes dette å være i strid med hensynet til barets beste.

Når lovbyteren er mindreårig er det et prinsipp at tiltaltes alder skal vektlegges i formildende retning i straffutmålingen.²⁶⁰ Ved forvaring flyttes fokus fra den mindreåriges behov og over til samfunnets behov. Sørlandssenteret-saken²⁶¹ illustrerer hvordan det på domstidspunktet kan foreligge gjentakelsesfare for nye lovbrudd, men på grunn av tiltaltes lave alder og utsikt til modning og endring i oppførsel, idømmes ikke forvaring likevel. Dette taler for at hensynet til den mindreårige og hensynet til samfunnsvernet vektet på en balansert og god måte.

Samtidig er det i fire andre saker lagt avgjørende vekt på hensynet til samfunnsvernet. Grovt sett blir vurderingen at dersom tiltalte er farlig på domstidspunktet, på grunn av den alvorlige voldshandlingen og ulike omstendigheter, så vil vedkommende sannsynligvis fortsette å være farlig i fremtiden. Og om det ikke kan påpekes momenter som taler for positiv utvikling, så vil forvaring idømmes. På generelt grunnlag kan en slå fast at unge personer har en annen evne til utvikling og modning enn voksne. Men dette er ikke et håndfast, objektivt moment som kan vektlegges like sterkt i alle saker. Dersom det foreligger omfattende personlighetsforstyrrelser som er vanskelige å behandle²⁶², så kan argumentet om utvikling på grunn av alder miste sin effekt. Men, ettersom det følger av loven at tiltaltes alder spesielt skal tas i betraktning hvis

²⁵⁸ LA-2018-112662

²⁵⁹ HR-2017-290-A, HR-2019-832-A, LG-2019-105200 og LE-2019-122942

²⁶⁰ jf. strl. § 78 bokstav i

²⁶¹ LA-2018-112662

²⁶² Slik som i HR-2017-290-A

vedkommende er under 18 år²⁶³, kan en reise innsigelser om at dette ikke gjøres ved vurderingen av hensynet til samfunnsvernet.

I det videre vil jeg se nærmere på hvordan hensynet til barnet er lovfestet i norsk rett, og på hvilken måter hensynet til barnet kan settes til side til fordel for andre interesser. Jeg vil starte med å kort greie ut om hensynet til barn i norsk rett.

3.4.2.1 Barnets beste

Det følger av norsk rett og direkte av barnekonvensjonen²⁶⁴ at barnets beste alltid skal være med i vurderinger som omhandler barn. I barnekonvensjonen artikkel 3 nr. 1 heter det at «ved alle handlinger som berører barn (...) skal barnets beste være et grunnleggende hensyn». Som tidligere nevnt følger dette også av Grunnloven § 104 hvor det heter at «ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn»²⁶⁵

Hva som menes med «barnets beste»²⁶⁶ og hvordan det skal vektlegges ved spørsmålet om forvaring kan det ikke gis et entydig svar på. Innholdet må avgjøres fra sak til sak²⁶⁷ og vil fastsettes gjennom tolkning i praksis.²⁶⁸ I forarbeidene til grunnlovsendringen²⁶⁹, foreslo kontroll- og konstitusjonskomiteen at vurderingen av barnets beste og vekten det skal gis «må sees ut fra hvor sterkt berørt barnet er og hvor alvorlig beslutningen er for barnet».²⁷⁰ Det må altså gjøres en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle, samtidig som rettspraksis vil gi veiledning.

Slik historien viser²⁷¹ har det i norsk rett lenge vært et ønske om at barn i utgangspunktet ikke skal settes i fengsel og dette følger konkret av strl. § 33.²⁷² I forarbeidene til straffeloven av 2005 kom dette fokuset også frem og hovedregelen er at «andre reaksjoner [bør] være prøvd overfor

²⁶³ Strl. 2005 § 78 bokstav i

²⁶⁴ FNs-barnekonvensjon

²⁶⁵ Grunnloven § 104, annet ledd

²⁶⁶ FNs-barnekonvensjon artikkel 3 nr.1

²⁶⁷ Barnekomiteens generelle kommentar nr. 14 (2013) s. 9 (avsnitt 32)

²⁶⁸ Ibid.

²⁶⁹ Innst. 186 S (2013-2014)

²⁷⁰ Ibid. s. 30.

²⁷¹ Som illustrert under punkt 2.3 i oppgaven

²⁷² Strl. 2005 § 33 første setning «bare idømme ubetinget fengsel når det er særlig påkrevd»

lovbryteren før ubetinget fengselsstraff idømmes».²⁷³ Dette synspunktet som nevnt også lagt til grunn i den relativt nye reaksjonsformen ungdomsstraff²⁷⁴, hvor hovedfokuset er å anvende andre straffereaksjoner enn frihetsberøvelse, før dette anses strengt nødvendig. Det følger likevel av samstemt rettspraksis at det må gis ubetinget fengselsstraff ved visse lovbrudd, spesielt ved alvorlige voldshandlinger som drap og drapsforsøk.²⁷⁵ Siden 2017 viser også utviklingen i rettspraksis at forvaring av mindreårige i norsk rett, anses å være en nødvendig reaksjon i visse tilfeller.

I de samme forarbeidene som foreslo endring i forvaringsbestemmelsen, ble det også lagt frem forslag om endring i bruk av samfunnsstraff.²⁷⁶ I den forbindelse viste departementet til rettspraksis²⁷⁷ hvor det ble argumentert følgende:

*tyngdepunktet i avveiningen mellom de individualpreventive og de allmennpreventive hensyn forskyves der domfelte var under 18 år på handlingstidspunktet. Hensynet til barnets beste trer i forgrunnen, og kan bare settes til side så langt det foreligger særlig tungtveiende allmennpreventive hensyn som ikke i tilfredsstillende grad også ivaretas ved en dom på samfunnsstraff.*²⁷⁸

Selv om utsagnet er rettet mot samfunnsstraff og direkte til de allmennpreventive hensyn, så illustrerer det at det er adgang til å sette barnets beste til side, blant annet hvis saken er alvorlig nok. Den samme vurderingen blir gjort når hensynet til samfunnsvernet skal gjøres.

I Vollen-saken²⁷⁹ kommer dette til uttrykk ved at det vurderes om «vilkårene for forvaring likevel er oppfylt når det også ses hen til hva som er barnets beste».²⁸⁰ Svaret blir ikke direkte besvart, men retten går gjennom flere argument mot forvaring²⁸¹ og uttaler at forvaring vil være mer

²⁷³ Ot. prp. nr. 90 (2003-2004) s. 435

²⁷⁴ Strl. 2005 Kap 8 a Ungdomsstraff

²⁷⁵ Vist i bla. HR-2017-290-A Avsnitt 36

²⁷⁶ Prop. 135 L (2010-2011) side 96

²⁷⁷ Høyesteretts avgjørelse 1 november 2010, inntatt i Rt-2010-1313

²⁷⁸ Prop. 135 L (2010-2011) side 97

²⁷⁹ HR-2017-290-A

²⁸⁰ Ibid. Avsnitt 73

²⁸¹ Som alder, usikkerheten rundt gjentakelsesfare osv. Avsnitt 76-79

belastende å bli dømt til enn fengselsstraff.²⁸² Det konkluderes så med at forvaring må idømmes på grunn av at «hensynet til samfunnsvernet er så tungtveiende».²⁸³ Hvordan barnets beste vurderes opp mot samfunnshensyn uttrykkes altså ikke helt direkte i dommen. Likevel beror vurderingen på at det må foreligge «nærliggende fare»²⁸⁴ for gjentakelse av alvorlige voldslovbrudd. Hvis det er slik fare for gjentakelse er det naturlig å karakterisere dette som særlig tungtveiende hensyn og hensynet til barnets beste må vike.

Også i Varhaug-dommen²⁸⁵ kommer hensynet til samfunnsvernet til uttrykk, ved uttalelsen:

*uten en dom på forvaring står samfunnet uten bruk av virkemidler når straffen er sonet. Samfunnsvernet, og da særlig hensynet til andre barn, må også tillegges vekt. Andre borgere – og særlig barn – har krav på at samfunnet verner dem mot personer som man vet er farlige. Når samfunnet har mulighet til å hindre fremtidige drap og seksuelle overgrep mot barn bør dette veie tyngre enn ubehaget for tiltalte i at straffen blant annet i form av behandling ved behov forlenges.*²⁸⁶

De rettsgodene som vurderes beskyttet er altså andres liv og sikkerhet fra overgrep, noe som må betegnes som tilstrekkelig tungtveiende grunner.

Selv om både dommene og utviklingen de siste år er kritisert, har ikke dette ført til brudd på menneskerettsloven,²⁸⁷ behandling i den europeiske menneskerettighetsdomstol²⁸⁸ eller endringer i loven. De tilfellene hvor retten har vektlagt samfunnshensynet over barnets beste er gjeldende rett. Rettspraksis illustrerer også at selv om det ikke uttrykkes eksplisitt, vurderes det hvordan barnets beste stiller seg i vurderingen og at det er en høy terskel for at barnets beste kan sidestilles.

²⁸² HR-2017-290-A (avsnitt 75)

²⁸³ Ibid. Avsnitt 80

²⁸⁴ Strl. 2005 § 40 andre ledd

²⁸⁵ LG-2019-105200

²⁸⁶ Ibid. Side 20

²⁸⁷ Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).

²⁸⁸ Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD)

3.5 Forvaring og behandlingsfokus

Som gjennomgått i oppgaven forutsettes det både i lovtekst²⁸⁹ og i rettspraksis²⁹⁰ at innholdet i forvaringen er mer tilpasset til de dømtes særlige behov, enn hva alminnelig tidsbestemt fengselsstraff er. Det faller utenfor oppgavens fokus å gjøre empiriske vurderinger på om et slikt tilbud faktisk er tilgjengelig for de forvaringsdømte. Uten å spekulere i dette vil jeg i det videre gå nærmere inn på viktigheten av innholdet i forvaringen. Dette gjøres fordi et fellestrekk for alle de forvaringsdømte²⁹¹ er at de har en eller annen atferds- eller personlighetsforstyrrelse. Hvis de likevel ikke får gjennomføre forvaringsstraffen under særlig innrettede forhold reises spørsmålet om de noensinne vil slutte å utgjøre en fare for samfunnet.

Videre vil jeg først greie ut om fokuset på behandling i forarbeidene og i lovtekst, deretter hvordan dette er håndtert i praksis. Avslutningsvis reises det spørsmål om veien videre.

I Ot.prp. nr. 46 (2000-2001) la justisdepartementet frem et nytt lovforslag vedrørende særreaksjon for psykisk utviklingshemmede lovbrytere.²⁹² Her ble det også foreslått visse endringer i forvaringsbestemmelsene²⁹³ og det ble fremhevet hvordan forvaringen skulle gjennomføres.

*Tiltakene under soningen skal være tilpasset den enkeltes behov, og egne kontaktbetjenter skal følge opp de forvaringsdømte. Tverrfaglig kompetanse og samarbeid (...) er nødvendig. Det må også ses hen til enkelte gruppers særlige behov.*²⁹⁴

Forarbeidene viser at helt siden forvaringsbestemmelsen ble introdusert i den formen vi i dag kjenner, har det vært fokus på at innholdet i forvaringen må tilpasses den domfelte.

²⁸⁹ Straffegjennomføringsloven § 11 tredje ledd jf. § 10 annet ledd

²⁹⁰ LG-2019-105200 Side 20

²⁹¹ HR-2017-290-A, HR-2019-832-A, LG-2019-105200 og LE-2019-122942

²⁹² Ot.prp. nr. 46 (2000-2001) (side 2).

²⁹³ Vedtatt ved lov 17. januar 1997. nr. 11

²⁹⁴ Ot.prp. nr. 46 (2000-2001) Side 57

Dette følger i dag av de aktuelle bestemmelsene som regulerer gjennomføringen av forvaring. I straffegjennomføringsloven²⁹⁵ § 2 heter det at

straffen skal gjennomføres på en måte som tar hensyn til formålet med straffen, som motvirker nye straffbare handlinger, som er betryggende for samfunnet og som innenfor disse rammene sikrer de innsatte tilfredsstillende forhold.

I forvaringsforskriften²⁹⁶ § 3 er dette videre konkretisert til at forvaringens innhold

skal bygge på de tiltak kriminalomsorgen har til rådighet for å fremme domfeltes tilpasning til samfunnet. Kriminalomsorgen skal legge forholdene til rette for at domfelte skal kunne gjøre en egen innsats for å motvirke nye straffbare handlinger.

Hensikten med forvaringsstraffen er jo å verne samfunnet mot den farlige lovbrøyteren. Som det fremgår av bestemmelsene over, så skal den dømte løslates når vedkommende ikke lenger utgjør en slik fare for samfunnet. For at forvaringen skal «gjennomføres på en måte som tar hensyn til formålet med straffen»²⁹⁷ må dermed soningsforholdene i forvaringen innebære tiltak som er rettet mot å redusere faren vedkommende utgjør. Slik at domfelte får en realistisk mulighet til å kunne vende tilbake til samfunnet.

I Vollen-saken²⁹⁸ påpekte høyesterett at innholdet i forvaringsstraff skal være annerledes enn ved vanlig tidsbestemt fengselsstraff, med «sterkere innslag av behandling og rehabilitering».²⁹⁹ Dette er i tråd med forutsetningene i straffegjennomføringsloven og forvaringsforskriften. I neste setning uttales det så - «men etter det som er opplyst for høyesterett, kan det ikke legges til grunn at det vil være særlig forskjell i soningsforholdene for A enten hun dømmes til fengselsstraff eller forvaring». Dette ble også nevnt i Sørlandssenteret-saken³⁰⁰ hvor retten fastslo at det ikke var

²⁹⁵ Straffegjennomføringsloven

²⁹⁶ Forskrift om gjennomføring av særreaksjonen forvaring

²⁹⁷ Straffegjennomføringsloven § 2

²⁹⁸ HR-2017-290-A

²⁹⁹ HR-2017-290-A Avsnitt 74

³⁰⁰ LA-2018-112662

kommet frem «opplysninger som gir grunnlag for å anta at det blir særlig forskjell i soningsforholdene ved forvaring enn ved tidsbestemt fengselsstraff».301

Disse opplysningene må sees i sammenheng med de rettsoppnevnte sakkyndiges og for øvrig rettens uttalelser om tiltaltes behov for oppfølging. I Vollen-saken³⁰² slo de sakkyndige fast at «... *observanden utgjør en ekstremt krevende terapeutisk oppgave, som stiller store krav til både teoretisk forståelse av alvorlig personlighetspatologi med ekstrem voldelig utagering, og til praktisk erfaring med denne pasientgruppen.*»³⁰³, og at hun ville ha behov for «meget langvarig behandling».304 Som tidligere nevnt la Høyesterett til grunn at bedring ville være «ekstremt krevende» og ta «meget lang tid».305 Disse uttalelsene gjør det klart at om endring i atferd skulle være mulig for tiltalte, var det et stort behov for tilrettelagt behandling. Sett i lys av at Høyesterett ikke kunne se at slik behandling ville bli gitt, virker forvaring som reaksjon uforholdsmessig.

Av straffegjennomføringsloven³⁰⁶ følger det særregler for unge innsatte.

*Når noen under 18 år innsettes i fengsel, skal oppholdet tilrettelegges etter deres behov. Enheter som opprettes spesielt for innsatte under 18 år skal ha et tverrfaglig team som skal ivareta de unges behov under straffegjennomføringen og forberede tiden etter løslatelse.*³⁰⁷

I tiden de tiltalte er mindreårige legges det til grunn at de til tross for uttalelsen over, vil ha godt, tverrfaglig behandlingstilbud. Men, både i Vulkan og Varhaug-saken³⁰⁸ var de tiltalte over 18 år da saken ble behandlet i retten.

³⁰¹ LA-2018-112662 (side 12)

³⁰² HR-2017-290-A

³⁰³ HR-2017-290-A (avsnitt 59)

³⁰⁴ Ibid. Avsnitt 60

³⁰⁵ Ibid. Avsnitt 69

³⁰⁶ Strgjl. § 10 a

³⁰⁷ Ibid.

³⁰⁸ HR-2019-832-A og LG-2019-105200

I Varhaug-saken³⁰⁹ uttalte retten imidlertid at et argument for å idømme forvaring er at «*en forvaringsdom [kan] bidra til at tiltalte får tettere oppfølging i fengsel eller institusjon under Kriminalomsorgen og slik sett kunne bedre tiltaltes funksjonsevne både under og etter soning*».³¹⁰ Det kan bety at det i tiden mellom Vollen- og Sørlandssenteret-saken³¹¹ og Varhaug-saken³¹², har skjedd en utvikling hvor behandlingstilbudet er blitt bedre.

I en artikkel fra 2015, skrevet av to ansatte på Ila fengsel og forvaringsanstalt, ble det presentert ulike problemstillinger ved forvaringsordningen. På grunn av de innsattes ulike behov og utgangspunkt, konkluderte de med at det var behov for omfattende endringer av innholdet i forvaringsstraffen og tilbudet som ble gitt til de innsatte.³¹³ Dette nevnes for å illustrere at selv før forvaring ble aktuelt for mindreårige, har innholdet i forvaringsstraff vært et aktuelt og omdiskutert tema.

Uten å spekulere i hva som er situasjonen i forvaringsanstaltene i dag, kan det påpekes at det naturligvis er negativt for de voksne som idømmes til forvaring, hvis tilbudet i innholdet er mangelfullt. Men, dette for de mindreårige som dømmes til forvaring er dette spesielt illevarslende når det ses i lys av utviklingen av forvaring for mindreårige.

Slik som i Vollen-saken³¹⁴ er det et premiss for bedring at det gis omstendelig, tverrfaglig behandling. Hvis domfelte ikke tilbys dette vil vedkommende fortsette å være en fare for samfunnet og dermed bli værende i forvaringsanstalt i uoverskuelig fremtid. Ettersom det bare er tre rettskraftige dommer, muligens snart fire på området, så vet vi ikke de langsiktige konsekvensene av dette. Hvorvidt de dømte vil få tilpasset behandling og soningsforhold, og slik få en reell sjanse til å endre negativ atferd, vil tiden vise.

³⁰⁹ LG-2019-105200

³¹⁰ LG-2019-105200 (side 20)

³¹¹ HR-2017-290-A og LA-2018-112662

³¹² LG-2019-105200

³¹³ Rosenqvist og Sandal. *Er forvaringsordningen tilpasset dagens forvaringsdømte?* Side 84, pkt. 6

³¹⁴ HR-2017-290-A

3.5.1 Forvaring av mindreårige i et langsiktig perspektiv

I lagmannsrettens behandling Vollen-saken³¹⁵ anførte forsvareren at FNs barnekonvensjon artikkel 37 bokstav a er til hinder for å idømme forvaringsstraff.³¹⁶ Etter denne artikkel, som er bindende i norsk rett³¹⁷, følger det at ingen barn skal dømmes til «livsvarig fengsel uten mulighet til løslatelse». Ved høyesterett sin behandling av forvaringsspørsmålet i Vollen-saken³¹⁸ ble dette vurdert. Høyesterett uttalte at artikkel 37 bokstav a³¹⁹ ikke direkte gjelder forvaring og at «forutsetningen» for forvaring er «at domfelte skal løslates hvis det ikke lenger er reell og kvalifisert fare for nye alvorlige lovbrudd». ³²⁰ Adgangen til å idømme mindreårige til forvaring er dermed hverken i strid med norsk lov eller FNs-barnekonvensjon.

Det kan reflekteres over hvordan dette vil utvikle seg fremover. Visse atferds- og personlighetsforstyrrelser kan ikke endres. Uansett hvor omfattende behandling som tilbys, så vil disse fortsette å utgjøre en fare for samfunnet. Det er derfor behov for en ordning som kan beskytte samfunnet mot de som utgjør en slik fare.

For personer som var utilregnelige³²¹ på gjerningstidspunktet reguleres denne adgangen i strl. § 62. Her angis adgangen til å dømme disse til «overføring til tvunget psykisk helsevern»³²². I slike tilfeller har ikke domfelte skyldansvar og hensikten med reaksjonen kan være å verne samfunnet mot vedkommende. Selv når tiltalte har en diagnose som det ikke er en behandling eller kur for, så kan denne reaksjonsmåten i § 62 anvendes, for å verne samfunnet mot vedkommende. Disse personene kan altså dømmes til opphold på institusjon, selv om dette ikke vil innebære et behandlingstilbud som nødvendigvis vil føre til endring i atferd.

³¹⁵ HR-2017-290-A og LB-2015-119615

³¹⁶ LB-2015-119615 (side14)

³¹⁷ jf. menneskerettsloven § 2 første ledd nr. 4.

³¹⁸ HR-2017-290-A

³¹⁹ I FNs-barnekonvensjon

³²⁰ HR-2017-290-A (avsnitt 72)

³²¹ Strl. § 20 bokstav b og d

³²² strl. § 62.

Dersom tiltalte er tilregnelig³²³ og dermed ikke kan dømmes til tvungent psykisk helsevern, må det også kunne settes inn tiltak som kan gjøre at den domfelte endrer atferd. I motsatt fall ville vi i praksis åpnet for livsvarig fengselsstraff.

Dersom vilkårene for forvaring er oppfylt kan forvaringen forlenges når lengstetiden er ute, forutsatt at vilkårene for forvaring er oppfylt.³²⁴ Hvis det allerede på domstidspunktet er klart for retten at tiltalte ikke vil få den behandlingen som kreves for at oppførselen skal endres – så kan det argumenteres for at det i realiteten gis en dom på livstid. Da gis det aldri en realistisk mulighet til å endre problematisk atferd og det klare forbudet mot livsvarig fengsel omgås av formaliteter.

Forvaringsreglene for unge lovbrytere er ikke i strid med barnekonvensjonen³²⁵ eller med norsk rett. Men, ettersom det nå bare er tre år siden den første dommen kom³²⁶, vet vi ikke hva de langsiktige konsekvensene vil bli. Dersom det manglende behandlingstilbudet fører til at en person kan sitte fengslet nærmere resten av sitt liv for noe som ble gjort da vedkommende var under 18 år, er vi farlig nærme artikkel 37 bokstav a, i barnekonvensjonen.³²⁷ Dette reiser viktigheten av å se nærmere på spørsmålet om manglende behandling kan føre til livstid i fengsel og dermed konvensjonsbrudd.

3.6 Avsluttende bemerkninger

Gjennomgangen i oppgaven viser at forvaring av barn til nå bare har vært aktuelt i de helt alvorligste voldssaker som drap og drapsforsøk. Som forarbeidene og rettspraksis viser er adgangen meget snever. Det er mye som tyder på at utviklingen siden 2017 er ekstraordinær, og at antall forvaringsdommer har økt fordi sakene har vært tilstrekkelig spesielle slik at vilkåret «helt ekstraordinære omstendigheter» er oppfylt.

³²³ Strl. § 20

³²⁴ Strl. 2005 § 43 første ledd

³²⁵ FNs-barnekonvensjon

³²⁶ HR-2017-290-A

³²⁷ FNs-barnekonvensjon

For at det ikke skal utvikles en utvidet adgang til å idømme forvaring, er det viktig at adgangen holdes meget streng og meget snever. Gjennomgangen av rettspraksis viser at det ligger grundige vurderinger bak resultatene, i de tilfellene forvaring er idømt. Utgangspunktet er at lovbruddene er alvorlige og brutale, og hensynet til samfunnsvernet skal være avgjørende. Det er ikke en reaksjon som skal poengtere hvor klanderverdig handlingen er. Det er med fokus inn i fremtiden at forvaring blir aktuelt.

Alder representerer et usikkerhetsmoment ved vurderingen av forvaring av mindreårige. Som gjennomgangen viser utgjør dette sammen med de ulike atferds- og personlighetsforstyrrelsene at det må være et sterkt behandlingsfokus ved gjennomføringen av forvaringen. Slik det fremgår i rettspraksis er det en forutsetning at forvaringsstraff skal ha et annet innhold enn en tidsbestemt straff. Særlig viktig er dette når et barn idømmes forvaring. Det understreker viktigheten av at det blir prioritert å sette inn tilstrekkelige tiltak slik at barn som dømmes til forvaring får en faktisk mulighet til å komme tilbake til samfunnet.

Litteraturliste:

Forarbeider og andre offentlige utredninger:

NOU 1974:17	NOU 1974:17 <i>Strafferettslig utilregnelighet og strafferettslige særreaksjoner.</i>
St.meld. nr.104 (1977-1978)	St.meld. nr. 104 (1977-1978) <i>Kriminalmeldingen.</i>
NOU 1990:5	NOU 1990:5 <i>strafferettslig utilregnelighetsregler og særreaksjoner – Straffelovkommisjonens delutredning IV.</i>
Ot. prp. nr. 87 (1993-1994)	Ot. prp. nr. 87 (1993-1994) <i>Om lov om endringer straffeloven mv (strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner).</i>
Innst. O. N. 43 (1996-1997)	Innst. O. N. 43 (1996-1997) <i>Innstilling frå kommunalkomiteen om endringer i bevilgninger under folketrygden i statsbudsjettet for 1996.</i>
Ot. prp. nr. 90 (2003-2004)	Ot. prp. nr. 90 (2003-2004) <i>Om lov om straff.</i>
Innst. O. Nr. 72 (2004-2005)	Innst. O. Nr. 72 (2004-2005) <i>Innstilling til Odelstinget fra justiskomiteen om lov om straff.</i>
NOU 2008:15	NOU 2008:15 <i>Barn og Straff – utviklingsstøtte og kontroll.</i>

Prop. 135 L (2010-2011)

Prop. 135 L (2010-2011) *Endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff).*

Innst. 83 L (2011-2012)

Innst. 83 L (2011-2012) *Innstilling til Stortinget fra justiskomiteen, om lov om endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven m.fl. (barn og straff).*

Dok. Nr. 16 (2011-2012)

Dok. Nr. 16 (2011-2012) *Rapport fra Stortingets presidentskap fra menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven.*

Forskrifter og konvensjoner:

Retningslinjer om forvaring

KSF-2004-9001 *Retningslinjer fra kriminalomsorgens sentrale forvaltning.*

Forvaringsforskriften

FOR-2004-03-05-481 Forskrift om gjennomføring av særreaksjonen forvaring.

Barnekonvensjonen

FNs konvensjon om barns rettigheter, *The UN Convention on the Rights of the Child 1989.*

Barnekomiteens generelle kommentar

General Comment No. 14 (2013) *The right of the child to have his or her best interest taken as a primary consideration (art. 3, para.1).*

Litteratur:

- Drake, Kristine Breistein. *Forvaring av barn, En analyse av vilkåret om «helt ekstraordinære omstendigheter i strl. § 40. Tidsskrift for strafferett (Volum 19) 03/2019, s. 288-312.*
- Gröning, Linda. Husabø, Erling Johannes. Jacobsen, Jørn. *Frihet, Forbrytelse og Straff, en systematisk fremstilling av norsk strafferett. 2. utgave, Fagbokforlaget 2019.*
- Magnus Matningsdal. *Straffeloven, alminnelige bestemmelser, Kommentarutgave, Universitetsforlaget 2015.*
- Rosenqvist, Randi. Sandal, Tonje. *Er forvaringsordningen tilpasset dagens forvaringsdømte? (Volum 15), 01/15 Tidsskrift for strafferett 01/2015.*
- Storvik, Birgitte Langset. *Straffegjennomføring, 3. utgave, Cappelen Damm AS, 2017.*
- Storvik, Birgitte Langset. *Forvaringsstraff, Cappelen Damm AS, 2013*
- Lover og forskrifter:**
- Grunnloven Lov 17.mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov.
- Kriminalloven Lov 20. august 1842 nr. 12 om Forbrydelser
- Vergegårdsloven Lov 6. juni 1896 om behandling av forsømte barn.
- Straffeloven 1902 Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov.

Arbeidsskoleloven	Lov av 1 juni 1928 om oppdragende behandling av unge lovbytere.
Endringslov 22. februar 1929 nr. 5	
Barnevernloven	Lov av 17. juli 1953 nr. 14 om barnevernstjenester.
Endringslov 9.april 1965 nr. 2	Lov 9. april 1965 nr. 2 om strafferettslige åtgärder mot unge lovbytarar
Straffeprosessloven	Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker.
Konfliktrådsloven	Lov 15. mars 1991 om megling i konfliktråd.
Barnevernloven	Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester.
Endringslov 17. januar 1997 nr. 11	Lov 17. januar 1997 nr. 11 om endringer i straffeloven
Menneskerettsloven	Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett.
Konfliktrådsloven	Lov om megling i konfliktråd.
Straffeloven 2005	Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff.
Endringslov 20. januar 2012 nr. 6	Endringslov 20. januar 2012 nr. 6 om delvis ikraftsetting, om endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl.

Straffegjennomføringsloven

Lov 1. juni 2018 nr. 25 om gjennomføring av straff
mv.

Rettspraksis:

Høyesterett:

Rt. 2002 side 1677

Rt. 2002 s. 1677

Rt. 2005 s. 941

Rt. 2006 s. 641

Rt. 2007 s. 791

Rt. 2007 s. 1056

Rt-2011-774

HR-2014-970-A

HR-2017-290-A, Vollen-saken

HR-2019-832-A, Vulkan-saken

Lagmannsretten:

LA-2001-980-1

LA-2017-112563

LA-2018-112662

LG-2019-105200

LE-2019-122942

Tingretten:

RG-2007-544

TAHER-2015-13241